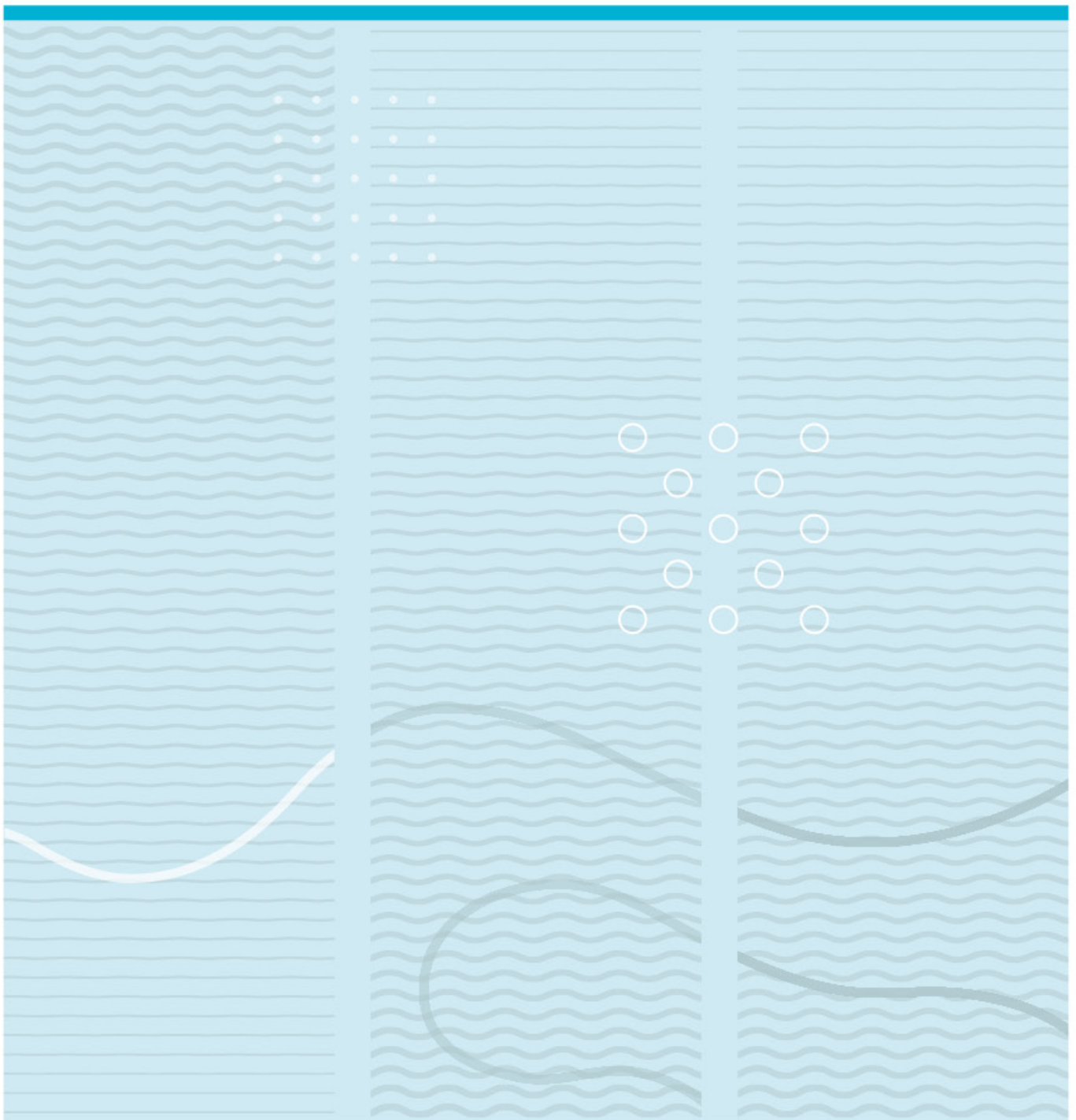

Siri Skjelderup

En kritisk analyse av Tiqquns subjektbegrep

- illustrert ved begrepskikkelsen "Ungpiken".

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2019 Siri Skjelderup

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

I denne avhandlingen gjør jeg nedslag i tidsskriftkollektivet Tiqquns *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012), først utgitt i 1999. Hensikten er å kritisk analysere Tiqquns subjektbegrep slik det artikuleres gjennom begrepsskikkelsen Ungpiken. Avhandlingens innledning gir en idehistorisk innføring i subjektbegrepets utvikling for å sette leseren inn i den nødvendige konteksten som skal til for å forstå Tiqquns subjektbegrep. I den første analysen gjør jeg rede for subjektets ontologiske status og identifiserer de filosofiske grunnlagsproblemene vi står overfor. I den andre analysen undersøker jeg subjektets handlingsmuligheter eller handlingsrom. I avhandlingens tredje analyse ser jeg på subjektets diskursive bestemmelse, Tiqquns litterærestetiske form og den kunstneriske tekstens struktur. I den fjerde analysen ser jeg på subjektet og dets politiske bestemmelse og hvilken rolle Tiqqun tildeler subjektet i overskridelsen av kapitalismen. I sammenfatningen samler jeg trådene fra de fire analysene. Med utgangspunkt i Tiqquns tekstlige produksjon har avhandlingens siktemål vært å sette ord på sentrale problemstillinger knyttet til subjektet og dets handlingsrom i vårt senkapitalistiske varesamfunn.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Innholdsfortegnelse.....	4
Forord	5
1 Innledning	7
Problematiseringen av subjektbegrepet.....	7
Fra subjekt til subjektivitet.....	8
Fra subjektivitet til subjektivitetsproduksjon	9
Om Tiqqun.....	11
Tiqquns revolusjonære prosjekt.....	12
Tiqquns taktikk.....	15
2 Problemstilling.....	17
3 Metode.....	18
4 Ungpiken og man-et	21
5 Ungpiken. begrepskikkelsens praksis	30
6 Kopula-koblingen, tredjepersonsperspektivet og den poetiske språkfunksjonen	38
Hvor blir det av polyfonien?.....	41
Den poetiske språkfunksjonen. Den kunstneriske tekstens struktur.....	42
Tiqquns subversive estetiske praksis.....	45
7 Subjektet og dets politiske bestemmelse	47
De vilkårlige singularitetene.....	48
Hvilken-som-helst singularitetens politikk.....	49
Gesture vs. technology.....	50
Being vs. becoming.....	51
Liberating spaces vs. liberated space.....	52
Power vs. potentiality.....	53
Menneskestreiken.....	54
8 Sammenfatning.....	59
Referanser/litteraturliste.....	65

Forord

Mitt første møte med tidskriftkollektivet Tiqqun var gjennom den engelske oversettelsen av *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012). Pamfletten skapte en uventet kroppslig reaksjon i meg. Samtidig som den ristet meg ut av vante kategorier, gjorde den meg først kvalm, så trist og deretter sint. Ariana Reines, som har stått for den engelske oversettelsen av boken, hadde også en sterk reaksjon i møte med begrepsskikkelsen. Hun skriver om hvordan arbeidet med teksten gjorde henne syk: "I mean it gave me migraines, made me puke; I couldn't sleep at night, regressed into totally out-of-character sexual behavior" (Reines, 2012) For meg var det som om Tiqquns ekstreme utsagn om Ungpiken ba om å ikke bli veid på logikkens vektskåler. Det virket for meg som om de var der for provosere fram ny tenkning. Det har Tiqquns beskrivelser av Ungpiken også gjort, og denne avhandlingen er produktet.

Jeg ble raskt interessert i å finne ut av hvorfor teksten om Ungpiken framprovoserte en så voldsom reaksjon i meg og i andre. Selv om Tiqqun understeker flere steder at *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012) er et ikke-kjønnnet konsept – Ungpiken skulle representere oss alle – ble pamfletten for meg, i noen passasjer mer enn andre, en bok som handlet om kvinner, mer presist, unge kvinner. Og på mange måter følte jeg den handlet om meg. Ungpiken har vært med meg i hverdagen min siden. Hun har etter hvert også blitt en del av dagligtalen i min vennekrets. "Er vi Ungpiker nå?" har vi ofte spurt oss selv. Jeg har heldigvis i de fleste tilfeller landet på at verken jeg eller mine venner er Ungpiker. Og heldigvis er ikke Tiqquns beskrivelser av Ungpiken helt dekkende for de andre unge pikene jeg har truffet i mitt liv heller. Jeg har ofte tenkt at jeg gjerne skulle sett at Ungpiken selv fikk komme til orde og ikke bare gjennom Tiqquns insisterende definisjoner av henne.

Arbeidet med denne avhandlingen har vært av den eksistensielle typen – og mine refleksjoner rundt problemstillingene jeg har arbeidet med har dreid seg om stort sett alt, meg selv og verden inkludert. Jeg hadde ikke klart å fullføre denne avhandlingen om jeg ikke hadde hatt så mye god støtte rundt meg.

Takk til min venninne og samboer Liv Marit Weberg og min storesøster Ida Skjelderup som har lest, kommentert og vist stort engasjement for min avhandling.

Takk til min kjæreste Truls Lejon Tjønnås som har vist uforbeholden støtte i en økonomisk vanskelig tid. Han har også vist stor entusiasme for problemstillingene jeg har jobbet med. Takk for din tålmodighet, støtte og kjærlighet i en travel periode av livet.

Mest av alt vil jeg takke Mikkel Bjørset Tin som har vært min veileder gjennom den modningsprosessen det har vært å fullføre et arbeide av såpass stort format. Han har vært ambisiøs på mine vegne og klart å gi meg akkurat den kombinasjonen av varsom kritikk og oppmuntring jeg har trengt for å komme i havn med prosjektet.

Oslo, 06.05.19

Siri Skjelderup

1 Innledning

Problematismen av subjektbegrepet

Innenfor den tradisjonelle filosofien gis mennesket først og fremst en bestemmelse som subjekt. Subjektet står da i kontrast til objektet for å understreke subjektets agens og objektets viljeløse gjenstandskarakter. Det tradisjonelle, vestlige subjektet har altså blitt bestemt som et fornuftsvesen, et *animal rationale*, en forståelse av mennesket som et subjekts posisjonering overfor et objekt. På 1900-tallet utsettes imidlertid denne forståelsen av subjektet for kritikk.

Den tyske filosofen Martin Heidegger (1889-1976) var en av de som kritiserte denne forståelsen av subjektet. Mennesket er for Heidegger et værende som "er der." Det værende som vi selv er, er bestemt som *å være der*. Dette innebærer at vi ikke erfarer verden som isolerte subjekter eller ren fornuft utenfor verden, men som mennesker som eksisterer til en gitt tid, på et bestemt sted og i en konkret relasjon til verden. Vår væren er alltid væren-i-verden. Ifølge Heidegger forstår vi ikke tings mening i isolasjon, men som en del av vår brukende omgang med tingene. Vi er ikke erkjennende subjekter som på avstand iakttar de objektene vi vil erkjenne. Vi forstår gjennom vår brukende omgang med det værende før vi fokuserer på det. Fordi mennesket, ifølge Heidegger, ikke kan forstås som et opprinnelig fornuftig vesen og begrepet menneske er så tett knyttet til tanken om mennesket som et *animal rationale*, erstatter han termen menneske med *derværen* eller *Dasein*. Det vil si at Heideggers *derværen* motsetter seg subjekt-objekt- dikotomien. Det finnes ikke noe isolert subjekt uten verden og ikke noe "jeg" uten de andre. Mennesket skiller ikke seg selv fra de andre. Det er alltid sammen med dem. Denne kritikken av den tradisjonelle filosofiens subjektbegrep forsterkes gjennom at Heidegger hevder at subjektet ikke i utgangspunktet er jeg-et, men man-et. Man-et henviser ikke til konkrete andre, men kraften i de upersonlige, udefinerte andre. Man-et handler som alle andre og følger strømmen, og dermed skjules ens egen væremåte. Disse måtene å forholde seg på kaller Heidegger uegentlige væremåter. I uegentligheten unndrar man seg ansvaret for sine egne valg og handlinger. På denne

måten kan Heidegger sies å ha bidratt til avviklingen av forestillingen om det suverene subjektet.

Fra subjekt til subjektivitet

Michel Foucaults (1926-1984) filosofiske prosjekt bygger i stor grad videre på Heideggers tanker. Han har uttalt at hele hans filosofiske utvikling var preget av hans Heidegger-lesning. Foucaults erklærte filosofiske siktemål var å historisere den antropologiske grunnfiguren og å reformulere kritikken av subjektets filosofi (Eliassen 2016 s. 188). Da hans teorier slo gjennom midt på 1960-tallet, førte det til en intellektuell revolusjon. Foucault erstatter den tradisjonelle filosofiens subjektbegrep med det han har kalt subjektivitet, altså hvordan vi gjøres til subjekter med et selvforhold. For han er ikke selvet et unikt individ. Selvforholdet er alltid gjennomsyret av kultur og teknologi (Eliassen, 2016). Jeg-et er resultatet av et omfattende arbeid som dels stammer fra prosesser utenfor individet, dels fra dets arbeid på seg selv – og selvets arbeid på seg selv utløses alltid av krav og omstendigheter som jeg-et er gjenstand for. Vi blir subjekter og utvikler våre identiteter gjennom maktens kategorier. Ifølge Foucault finnes det altså ikke noe universelt eller suverent subjekt, og det har heller aldri eksistert. Subjektet er resultatet av en rekke underordnings – og frigjøringspraksiser; det er avledet fra en subjektiveringsprosess: "Den prosessen gjennom hvilken man oppnår konstitusjonen av et subjekt eller rettere konstitusjonen av en subjektivitet, vil jeg kalle subjektiveringsprosess. Subjektet er selvfølgelig kun en av de muligheter som finnes for organiseringen av selvet" (Foucault 1982 s. 27).

Det er et viktig poeng for Foucault at maktrelasjonene ikke først og fremst er begrensende, men produktive. I essayet «The Subject and Power» (1982) hevder han at makt ikke kan betraktes som synonymt med utnyttning, men at makten materialiser seg gjennom produktive sosiale relasjoner – hvor ett eller flere subjekters handlinger påvirker ett eller flere andre subjekters nåtidige eller fremtidige handlinger:

[Power] is a total structure of actions brought to bear upon possible actions; it incites, it induces, it seduces, it makes easier or more difficult; in the extreme it constrains or forbids absolutely; it is nevertheless always a way of acting upon an acting subject or

acting subjects by virtue of their acting or being capable of action. A set of actions upon other actions. (Foucault 1982 s. 789)

Makt er altså ikke noe som finnes i seg selv. Maktrelasjoner kan undertrykke, og de kan undergraves av subjekter, men de er altså først og fremst produktive. Maktrelasjonene muliggjør handling innenfor en gitt samfunnsstruktur; de produserer subjektiviteter (Foucault 1982 s. 791). Makten virker altså ikke primært gjennom restriksjoner og kontroll, den genererer også sosial virkelighet (Eliassen 2016 s. 199). Her er Foucault på sporet av en subjektivitetsproduksjon som ikke kun dreier seg om en fremmedbestemt underkastelse, men derimot en positivt gitt subjektivering.

Fra subjektivitet til subjektivitetsproduksjon

Michael Hardt (1960-) og Antonio Negri (1933-) bygger i stor grad videre på Foucaults begrep om subjektivitet og hans analyser av det disiplinære samfunn. De er også sterkt inspirert av Gilles Deleuzes filosofi som vi skal se i fortsettelsen. Hardt og Negri skriver i forlengelse av den italienske arbeiderismen. I *Empire* (2001) gir de en beskrivelse av produksjonsformene i den avanserte kapitalismen og bestemmer forholdet mellom egenbestemthet og fremmedbestemthet som subjektivitetsproduksjon. Ifølge Hardt og Negri har de mest velkjente institusjonelle analysene av subjektivitetsproduksjon i moderne sosial teori handlet om at subjektivitet ikke er "pre-given or original, but at least to some degree formed in the field of social forces" (Hardt og Negri 2001 s. 195). Subjektivitetsproduksjon foregår som en prosess, og tradisjonelt sett har den enkelte institusjonen som for eksempel fengslet, familien, fabrikken og skolen både sørget for og begrenset denne prosessen til et bestemt sted:

First, subjectivity is a constant social process of generation. When the boss hails you on the shop floor, or the high school principal hails you in the school corridor, a subjectivity is formed. The material practices set out for the subject in the context of the institution (be they kneeling down to pray or changing hundreds of diapers) are the production processes of subjectivity. In a reflexive way then, through its own actions, the subject is acted on, generated. Second, the institutions provide above all a discrete place (the home, the chapel, the classroom, the shop floor) where the production of subjectivity is

enacted. The various institutions of modern society should be viewed as an archipelago of factories of subjectivity (Hardt og Negri 2001 s. 195–196).

Subjektiviter produseres av subjektets egne handlinger, men enten det handler om å ”kneeling down to pray or changing hundreds of diapers ” foretas disse handlingne ofte som samfunnsmessig bestemte praksiser. For Hardt og Negri forstås subjektivitet altså som selvforhold – som subjektets bevissthet om og bearbeidelsen av seg selv overfor andre, i et samfunn. En subjektivitet blir formet, som Hardt og Negri skriver når ”the boss hails you on the shop floor, or the high school principal hails you in the school corridor”. Dette medfører altså at våre subjektiviteter også kan produseres av andre. Samtidig innebærer det at de handlingene som vi definerer og forstår oss selv ut fra, er refleksive: ”In a reflexive way then, through its own actions, the subject is acted on, generated.” Subjektivitetsproduksjon forutsetter på denne måten både en form for underkastelse, men også et aktivt element i arbeidet på og med selvet. De eksisterende maktstrukturene disiplinere og kontrollerer oss på måter som gjør at vi legger til rette våre handlinger etter regler, normer og systemer. Samtidig kan vi si at de gjør oss i stand til å fungere som subjekter i et samfunn. Subjektivitetsproduksjon handler dermed om forholdet mellom selvbestemthet og fremmedbestemthet – det handler med andre ord om definisjonsmakt.

Gilles Deleuzes (1925-1995) påpeker i artikkelen ”Postscript on the Societies of Control” at det moderne, vestlige samfunn, utvikler seg mot et kontrollsamfunn etter andre verdenskrig (Deleuze 1992). Ifølge Deleuze blir maktrelasjonene mer uoversiktlige i kontrollsamfunnet fordi de nå er spredt utover hele det sosiale terrenget (Hardt og Negri 2001 s. 196). De kan ikke lenger lokaliseres i den enkelte institusjonen, slik Foucault analyserte det disiplinære samfunn. Dette medfører også at teknikkene for produksjon av subjektiviteter har blitt mer avanserte. Disiplinen har ikke blitt borte, men man snakker heller om kontrollmekanismer enn dressur. I essayet «Having an Idea in Cinema» (1998) forklarer Deleuze denne utviklingen gjennom et motorveieksempel:

A control is not a discipline. In making highways, for example, you don't enclose people but instead multiply the means of control. I am not saying that this is the highway's exclusive purpose, but that people can drive infinitely and “freely” without being at all

confined yet while still being perfectly controlled. This is our future (Deleuze 1998 s. 18).

En kontrollmekanisme er dermed en mekanisme som legger til rette for, og som muliggjør handling, samtidig som den begrenser, sanksjonerer og kontrollerer. Det ligger altså et paradoks i Deleuzes motorveieksempel som innebærer frihet for den som lar seg kontrollere. Maktens immanente karakter skaper altså selvet og definerer subjektiviteten ved hjelp av en opplevelse av selvstyring. I boken om Foucault forklarer Deleuze denne prosessen ved hjelp av begrepet "fold". Subjektivitet er bare en maktfold; man må være i stand til å styre seg selv før man kan styre andre. Subjektivitet er altså en fold av makt, men konturene av denne folden blir til en grense som beskriver subjektivitetsformen (Nalivaika og Tin 2014 s. 58). Selvets krefter foldes tilbake på seg selv. Ifølge Deleuze blir subjektivering transformert til underkastelse eller avhengighet, hvilket vil si at hver individualitet blir tvunget inn i en gjenkjennelig identitet (Nalivaika og Tin 2014 s. 58).

Det suverene, monologiske subjektet har ontologisk basis i en rigid dualisme mellom subjekt og objekt, bevissthet og kropp. Som vi har sett i det foregående blir denne isoleringen av bevisstheten fra verden – dette skillet mellom subjektet og objektet, jeget og verden, gjenstand for kritikk på 1900-tallet. Det suverene subjektet som bevissthet, tanke og vilje blir altså kritisert som en forestilling som ikke tar høyde for at subjektet er underkastet historiske, økonomiske, kulturelle og sosiale forhold – betinget av kroppen, affektene og tingliggjørelsen. Men utover å være betinget av forhold forut for subjektet, produserer og opprettholder subjektet imidlertid de samme betingelsene. "Mennesket produserer mennesket", skriver Foucault (1982 s. 74). Produktive subjekter blir reproduisert. Både bestemt og bestemmende er mennesket et subjekt som frembringer seg selv som objekt. Denne paradoksale antropologien illustrerer problemkomplekset som skal undersøkes i denne avhandlingen. Avhandlingen er en kritisk analyse av det franske tidsskriftkollektivet Tiqquns subjektbegrep.

Om Tiqqun

Tiqqun er et anonymt tidskriftkollektiv av forfattere og aktivister fra et postsituasjonistisk, kommunistisk og antikapitalistisk miljø. I 1999 grunnla de tidsskriftet TIQQUN og kom ut med to numre i 1999 og 2001 som bestod av en rekke usignerte artikler. En del av disse har blitt videreutviklet og utgitt i bokform. I senere tid har kollektivet publisert flere tekster på blant annet det franske forlaget La Fabrique. Disse tekstene har igjen blitt oversatt til engelsk på forlaget Semiotext(e) som er kjent for å ha introdusert tenkere som Deleuze, Guattari, Negri, Baudrillard og Virilio til den engelskspråklige verden.

Det er ikke lett å kartlegge personkonstellasjonen som har vært med i tidskriftkollektivet. I det første nummeret av tidsskriftet TIQQUN finnes det en redaksjonsgruppe, men ingen tekster er signert og i det neste nummeret er navnene på redaksjonsmedlemmene fjernet. De påfølgende tekstene har enten vært helt anonyme uten forfatter, forlag eller trykkested – eller signert kollektivt som The Invisible Committee eller Tiqqun.

Gjennom hele perioden fra 1999 og frem til i dag har Tiqqun utgitt små pamfletter og opprop. I 2003 samarbeidet kollektivet med den New York-baserte kunstgruppen Bernadette Corporation om produksjonen av videoen «Get Rid of Yourself!» som har vært utstilt på en rekke utstillinger og turnert filmfestivaler. I 2007 kom boken *The Coming Insurrection* signert av The Invisible Committee. I 2009 ble pamfletten oversatt til engelsk. Den fikk svært mye omtale, særlig etter at nyhetsankeret Glenn Beck viet den mye plass i Fox News. Han advarte mot «the extreme left» og beskrev den som en farlig bok. *The Coming Insurrection* ble en bestselger og listet som årets viktigste bok i 2009 i Artforum.

Tiqquns revolusjonære prosjekt

I de to utgavene av tidsskriftet TIQQUN utformes det vi kan kalle det ideologiske og filosofiske grunnlaget for Tiqquns prosjekt. *The coming Insurrection* (2009) kan imidlertid beskrives som en slags handlingsorientert manual for politisk aktivisme.

Tiqqun kan dermed sies å være en filosofisk skole, men også en revolusjonær politisk organisasjon.

På fransk venstreside og blant politiske sosiologer har Tiqqun blitt beskrevet som postsituasjonister. Deres prosjekt er i stor grad inspirert av situasjonistene. Situasjonistisk Internasjonale var en gruppe av kunstnere og intellektuelle som ble grunnlagt i 1957 og publiserte tolv utgaver av et tidsskrift før de ble oppløst i 1972 (Plant 1992 s. 1). En av de mest sentrale skikkelsene i Situasjonistisk Internasjonale, Guy Debord, hevder i boken *Skuespillsamfunnet* fra 1967 at den avanserte kapitalismen har blitt selvtilstrekkelig ved å produsere behov for sine egne produkter. Debord hevdet at denne utviklingen hadde skutt fart og nå gjennomsyret hele samfunnet. Moten, musikken, idretten, mediene og reklamene berømmet alle vareformene ved hjelp av kraftfulle representasjoner som erstattet menneskenes selvstendige og direkte forbindelse med deres egen verden. I et slikt samfunn – the society of the spectacle – var det ifølge Debord avantgardens oppgave å produsere revolusjonær bevissthet (Bolt 2004 s. 30).

Hos Tiqqun er arven fra situasjonistene tosidig. På den ene siden videreføres Debords analyse av skuespillsamfunnet. For Tiqqun, som for situasjonistene, skaper skuespillet fremmedgjøring, adskiller mennesker og tømmer dem for innhold. Skuespillet skaper en kontinuerlig produksjon og reproduksjon av forgjengelige varegjorte identiteter eller roller som begrenser subjektets mulighet til å være noe mer enn sine predikater. I Tiqquns optikk har skuespillet gjort seg til herre over subjektets produktive evner:

'I AM WHAT I AM.' My body belongs to me. I am me, you are you, and something's wrong. Mass personalization. Individualization of all conditions of life, work and misery. Diffuse schizophrenia. Rampant depression. Atomization into fine paranoiac particles. Hysterization of contact. The more I want to be me, the more I feel an emptiness (...). The injunction, everywhere, to 'be someone' maintains the pathological state that makes this society necessary. The injunction to be strong produces the very weakness by which it maintains itself, so that everything seems to take on a therapeutic character, even working, even love.

'I am what I am.' Never has domination found such an innocent-sounding slogan. The maintenance of the self in a permanent state of deterioration, in a chronic state of near-collapse, is the best-kept secret of the present order of things. The weak, depressed, self-critical, virtual self is essentially that endlessly adaptable subject required by the ceaseless innovation of production, the accelerated obsolescence of technologies, the constant overturning of social norms, and generalized flexibility. It is at the same time the most voracious consumer and, paradoxically, the most productive self, the one that will most eagerly and energetically throw itself into the slightest project, only to return later to its original larval state. " (The Invisible Committee 2009 s. 29-36).

Tiqquns analyser kan altså leses som en oppdatert utgave av situasjonistenes marxistiske analyse av skuespillsamfunnet. Men i tillegg til selve diagnosen av problemene de mener vi står overfor i vår tids kapitalistiske varesamfunn, viderefører Tiqqun også i stor grad programmet for forandring og midlene for å gjennomføre den, nemlig gjennom en begjærdrevet tilgang til politisk aktivisme. Situasjonistenes virkemidler i konstruksjonen av situasjoner var blant annet "dérive", å drive vilkårlig gjennom byen på leting etter følelsesmessige intensiteter. Denne typen konstruerte situasjoner skulle skape flyktige og umiddelbare stemninger som kunne utløse brudd i den falske bevisstheten som skuespillsamfunnet produserte. Tidskriftkollektivet skal i sine tidlige år for eksempel ha utført forskjellige avantgardistiske aksjoner som å lesse flere kilo møkk foran kontorene til dame- og motebladet 20 ans (Bolt 2016 s. 99). Et annet litterært-estetisk virkemiddel Tiqqun har videreført og tatt i bruk i deres tekster og i konstruksjonen av situasjoner er "détournement", som består i å forvrengte estetiske artefakter ved å rive dem ut fra sin kontekst og sette dem inn i en ny (Marcus 1990 s. 158).

Tiqquns videreføring av situasjonismen kan også sees på som en del av deres revolusjonære prosjekt, en radikaliserings. Arven fra autonomia og italiensk, radikal tenkning slik den utviklet seg på 1970-tallet, er en sentral del av Tiqquns prosjekt. Autonomia er en postmarxistisk bevegelse som både arbeider teoretisk og som kjennetegnes av direkte aksjon som det viktigste politiske virkemiddelet. Ideologisk er autonomia inspirert av både marxistisk rådkommunisme og situasjonisme. Innflytelsen

fra autonomia gir Tiqqun en mer radikal politisk filosofi og gjør deres subversive prosjekt mer operativt. Kollektivet skal ha deltatt i den mer militante og kompromissløse del av siste del av 90-tallets alterglobaliseringsbevegelse, som avviste forhandling med staten, og i forbindelse med de store protester i bl.a. Seattle, Praha og Genova ødela multinasjonale firmaers butikker og kontorer (Bolt 2016 s. 99). 11. november 2008 arresterte fransk politi flere medlemmer av Tiqqun-kollektivet i den lille landsbyen Tarnac. De arresterte ble anklaget for sabotasje på en kjøreledning på det franske lytognettet. Julien Coupat, som var medlem av Tiqquns redaksjonskomitee, ble raskt utpekt som hovedmannen bak sabotasjene.

I senere tid har de militante aksjonene blitt erstattet med et liv på landet uten moderne teknologi. Arven fra autonomia og situasjonismen kan hos Tiqqun altså sees i ønsket om å skape uavhengige soner av uro og subversjon gjennom enten estetisk aktivisme eller gjennom mer voldelige aksjoner, eller gjennom fredelige jordbrukskollektiver (Bolt 2016 s. 99). Men hvordan utfolder disse tankene seg i Tiqquns tekstlige univers?

Tiqquns taktikk

Tiqquns tekstlige produksjon beveger seg i et komplekst nettverk mettet av filosofiske referanser og begreper. Men vel så mye som det er et filosofisk prosjekt, vil Tiqqun altså realisere det politiske og teoretiske arbeidet gjennom et litterær-estetisk arbeid som utspiller seg over ulike semiotiske systemer. Det filosofiske grunnlaget blir hos Tiqqun konkretisert gjennom begrepskikkelsen Ungpiken. Begrepskikkelsen skal fungere som et taktisk détournement eller en form for estetisk aktivisme for å produsere revolusjonær bevissthet og endre tingenes tilstand. Ungpiken er en konkretisering av en taktikk. Hun er representant for det tomme subjektet som Tiqqun mener er resultatet av skuespillets fremmedgjørelse og adskillelsen av mennesker – hun er en begrepsliggjøring av kapitalismens uttømte ikke-subjekt.

Gjennom begrepskikkelsen vil forfatterne vise oss hvordan subjektene blir henvist til å spille bestemte roller i et varesamfunn som objektiverer både dem selv og deres omverden. Skuespillsamfunnet tvinger Ungpiken til å spille en rolle som er definert av hennes predikater, altså ytre bestemmelser uten indre substans. Hun står uten agens til

å gjøre noe eller forandre samfunnet. Slik Tiqqun fremstiller Ungpiken, har hun ikke lenger noe forhold til seg selv annet enn i egenskap av markedsverdi. Alt hun gjør har som mål å øke sin egen markedsverdi. Ungpiken gjør seg selv til en merkevare som må promoveres for høyest mulig pris. På alle livets områder regulerer hun seg selv for å tilpasse seg varesamfunnets etterspørsel.

Det kan kanskje virke som Tiqqun faller ned i misogynien i deres beskrivelser av Ungpiken, men forfatterne understreker selv at hun er et ikke-kjønnnet konsept selv om begrepskikkelsen blir uttrykt i den kvinnelige identitetens (selv)varemessiggjøring: "The Young-Girl is not always young, and increasingly, not even a girl. She is but the figure of total integration into disintegrating social whole," skriver Tiqqun. Hun representerer altså oss alle sammen.

Tiqqun skaper et bilde av Ungpiken som både gjennom sosialisert og fullstendig tømt for mening. For Tiqqun er hun underkastet omstendighetene. Hun gjør seg selv passiv som subjekt og fraskriver seg ansvaret for sin egen eksistens. I innledningen til den lille pamfletten *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl (2012)* peker Tiqqun på det grunnleggende paradokset i Ungpiken: "At each moment, she affirms herself as the sovereign subject of her own reification" (Tiqqun 2012 s. 18). Ungpiken er altså et subjekt som frembringer seg selv som et objekt. Det er nettopp denne paradoksale antropologien som skal undersøkes i denne avhandlingen. Med utgangspunkt i Tiqquns tekstlige produksjon og begrepskikkelsen Ungpiken vil jeg forsøke å sette ord på sentrale problemstillinger knyttet til subjektet og dets handlingsrom i vårt senkapitalistiske varesamfunn.

Problemstilling

Denne avhandlingen er en kritisk analyse av Tiqquns subjektbegrep slik det artikuleres gjennom begrepsskikkelsen Ungpiken. Deres tekster og begrepsskikkelse tar opp og stiller oss overfor store spørsmål og utfordringer som har dannet grunnlaget for avhandlingens problemstilling: Er Ungpiken et subjekt? Hvis Tiqqun lykkes i å vise at Ungpiken er tom, hva er hun isteden? Hvor mye er hun underkastet og hvor mye er hun aktør? Hvilken rolle tildeler Tiqqun subjektet i overskridelsen av kapitalismen? Hvilke aktører og hvilken form for aksjon forestiller forfatterne seg når senkapitalismen har dekonstruert det klassiske subjektet?

3 Metode

Jeg som forsker er aktiv i å konstruere tekstens mening. Jeg siler teksten. Vi ser aldri noe nøytralt, vi erfarer alltid verden fra et bestemt sted, til en gitt tid, og i en konkret relasjon til den. I en forskningsprosess farger forforståelsen altså hva jeg ser i analysematerialet. Det påvirker både hva jeg ser etter og hva jeg tolker ut av det. Samtidig gir arbeidet med teksten nye forståelser, som igjen påvirker forforståelsen, som igjen legger føringer for det videre arbeidet. Basert på forforståelsen stiller jeg spørsmål til teksten. Disse spørsmålene utvikles og forandres i en kontinuerlig prosess mellom forskersubjektet, teksten og teorien. Dette innebærer også en kombinasjon av engasjement for og involvering i teksten og en mer distansert og kritisk-analytisk holdning (Alvesson & Sköldberg 2009 s. 101).

Det som kan gjøre tekstanalysen etterprøvbar er at jeg gjør analyseprosessen mest mulig eksplisitt og transparent, slik at det blir mulig å etterprøve og forstå de operasjonaliseringene og fortolkingene som ligger til grunn for mine resultater. Jeg må med andre ord kunne forklare hvordan jeg har kommet fram til de fortolkingene som blir presentert. Det blir viktig å klargjøre mine egne forutsetninger for det jeg sier og å strebe etter å forstå når det er avgjørende hvor jeg ser fra. Jeg må altså vise at tolkningene er subjektive, at det er mine lesninger. Det vil også være viktig å knytte mine tolkninger til relevante kulturelle fellesskap eller kontekster som jeg antar at flere enn meg anser som relevante.

Avhandlingens siktemål har vært å kritisk analysere Tiqquns subjektbegrep slik det artikuleres gjennom begrepskikkelsen Ungpiken. Jeg skal gi en kritisk analyse av Tiqquns premiss, strategi og resultat. Det har vært viktig å opprettholde en viss avstand til gjenstanden for min undersøkelse. Min oppgave er ikke å ta stilling selv, men å undersøke hvordan Tiqqun tar stilling. Jeg vil begynne med en distansert lesning for å sette leseren inn i den nødvendige konteksten. Deretter går jeg som forsker inn med mitt kritiske potensial. I denne diskusjonen vil jeg hente inn de teoretikerne jeg synes representerer fruktbare analyseperspektiver.

Det har vært viktig for meg at de teoretiske perspektivene fungerer tjenende. Derfor har jeg valgt å integrere avhandlingens teoretiske rammeverk i analysedelen. Hvert kapittel vil innledes med sitater fra Tiqquns tekster som skal fungere som avsett og premissleverandør. Deretter henter jeg inn andre tenkere i kraft av deres relevans for disse passasjene. Hvert av kapitlene følger samme analysestruktur fra kapittel til kapittel.

Avhandlingen er det vi kan kalle en multiperspektivistisk undersøkelse. Den kombinerer forskjellige teoretiske perspektiver hvilket har gjort det mulig for meg å kaste lys over forskjellige sider ved et sammensatt fenomen. Det er en kombinasjon av en idéhistorisk, filosofisk, kulturteoretisk og litteraturvitenskapelig analyse. Avhandlingens innledning gir en idehistorisk innføring i subjektbegrepets utvikling for å sette leseren inn i den nødvendige konteksten som skal til for å forstå Tiqquns subjektbegrep. Deretter gjør jeg rede for subjektets ontologiske status og identifiserer de filosofiske grunnlagsproblemene vi står overfor. Videre undersøker jeg subjektets praksis, handlingsmuligheter eller handlingsrom. I avhandlingens neste kapittel ser jeg på subjektets diskursive bestemmelse, Tiqquns litterærestetiske form og den kunstneriske tekstens struktur. I siste kapittel ser jeg på subjektet og dets politiske bestemmelse og hvilken rolle Tiqqun tildeler subjektet i overskridelsen av kapitalismen.

Mitt hovedkorpus for avhandlingen vil være *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012), mens *The Coming Insurrection* (2009) og *Introduction to Civil War* (2010) har vært gjenstand for mindre analyser. *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012) er oversatt av den amerikanske poeten Ariana Reines, men dette er ikke Ungpikens første opptreden på engelsk. Som en del av den første utgaven av tidsskriftet *Tiqqun* har teksten, siden dens originale publisering i 1999, sirkulert på nettet i forskjellige engelske versjoner.

Min ambisjon med avhandlingen har vært å åpne Tiqquns tekster mot den historiske situasjonen de inngår i. Det har vært viktig å unngå å tvinge teoretiske perspektiver ned over de estetiske objektene jeg har arbeidet med. Derfor har jeg etter beste evne

forsøkt å balansere denne problematikken ved å la avhandlingens teoretiske lesestrategier springe ut av de spørsmål og utfordringer som Tiqquns tekster stiller oss overfor. Viktigere enn å lage generaliserende modeller har det vært å stille Tiqquns tekster spørsmål som tvinger oss ut av vante kategorier.

4 Ungpiken og man-et

Das man / uegentlighet / hverdagslighet / gjennomsnittlighet

The young-girl would be the being that no longer has any intimacy with herself *except as value*, and whose every activity, in every detail is directed to self-valorization. At each moment, she affirms herself as the *sovereign subject* of her own reification. The unquestionable character of her power, all of the crushing assurance of this flattened being, woven exclusively by the conventions, odes and representations fleetingly in effect, all the authority that the least of her gestures incarnates, all of this immediately indexed to her *absolute transparency* to "society". Precisely because of her nothingness, each of her judgements carries the imperative weight of the entire social order, *and she knows it* (Tiqqun 2012 s. 18).

I vanlig filosofisk språkbruk blir ordet subjekt gjerne brukt i motsetning til objekt, og da for å understreke subjektets agens og objektets viljeløse gjenstandskarakter. Ungpiken står både i kontrast til den kartesianske forståelsen av subjektet som en selvtilstrekkelig, selvreflekterende substans eller en apriori form for subjekt, men også i kontrast til subjektet forstått som et ansvarlig og handlende subjekt. Tiqquns forståelse av subjektet synes imidlertid å stemme overens med ordets etymologiske betydning «det eller den som er underkastet», særlig under en overmakt, for eksempel som borger under statsmakten, jf. fransk «sujet» og «assujettir». Denne forståelsen synes å stemme med Tiqquns bruk av ordet i passasjen ovenfor. Arbeidet på og med selvet ser ut til å reduseres til underkastelse for Tiqqun. Ungpiken er underkastet alt det som former oss. Hun har ikke lenger noe forhold til seg selv. Hun er fremmedgjort for sin egen væren. "Samfunnet" har allerede avgjort hennes valgmuligheter, samfunnet har overtatt valget for henne og fraskriver henne ansvaret for sin egen eksistens. Disse måtene å forholde seg på er det den tyske filosofen Martin Heidegger kaller uegentlige væremåter.

Innenfor den tradisjonelle filosofien gis mennesket først og fremst en bestemmelse som subjekt. Heideggers derværen skal ikke forstås som et subjekt. Fordi subjektet ikke kan forstås som et opprinnelig fornuftig vesen og begrepet mennesket er så tett knyttet til tanken om mennesket som et animal rationale erstatter Heidegger termen menneske

med derværen eller Dasein. Dasein betyr "eksistens" eller tilværelse, men det er en mer bokstavelig betydning Heidegger legger i begrepet: derværen, å være der. Mennesket er altså et værende som "er der". Dette "der" er en åpnethet for væren. I den grad vi er, så er vi åpnetheten for væren. Menneskets åpnethet for væren er en åpnethet for vår egen eksistens. Når Heidegger bruker ordet eksistens mener han mulighet.

Derværen defineres som et værende som i sin væren forholder seg til sin væren, det vil si til sine eksistensielle muligheter. Mulighet vil si å kunne være, det å ha en mulighet til å være noe. Det er altså ikke hvilken som helst mulighet som ligger i begrepet å kunne være, men en "egen mulighet til å være seg selv eller ikke være seg selv" (Holm-Hansen 2007 s. XVIII).

Derværen er altså Heideggers ord for menneskelig eksistens og går på tvers av enhver forståelse av et subjektets substans dvs. som et noe, eller en gjenstand, som er identisk med seg selv og vedvarende i tid. Derværen defineres som eksistens, ikke som essens. Ifølge Heidegger griper ikke de subjektbaserte filosofiske posisjonene som for eksempel "jeget", "jeg er", "jeg tenker" det som kjennetegner derværen. Jeget og det å-si-jeg er snarere et uttrykk for derværens uegentlige selv. Derværen står også i klar kontrast til en forståelse av mennesket som et subjekts posisjonering overfor et objekt. Det vil si at Heideggers derværen motsetter seg subjekt-objekt-dikotomien.

Ifølge Heidegger er derværen en væren i verden der mennesket selv, andre mennesker og annet værende er forstått samtidig og på en like "opprinnelig måte". Mennesket går opp i og fortaper seg i andre mennesker og annet værende. Det er ikke slik at vi først forstår oss selv og deretter andre mennesker (Holm-Hansen 2007 s. XX). Dette skjer samtidig og er like "opprinnelig", som Heidegger skriver. Derværen er definert som et værende som er involvert i verden og står i kontrast til det isolerte subjektet som vi kjenner fra den kartesianske filosofien hvor den "tenkende substans", fristilt fra både språket og den fysiske verden og fornuften, er den primære kilde til kunnskap, også om legemer. Heidegger forsøker imidlertid å vise at de andre menneskene er der for meg, men ikke som objekter for min subjektive erkjennelse, heller som med-derværen: det å være der (i verden) samtidig er å være sammen med andre (Holm-Hansen 2007 s. XXI) Det finnes ikke noe isolert subjekt uten verden. Mennesket skiller ikke seg selv fra de

andre. Det er alltid sammen med dem. Dasein er eksistensielt definert av sameksistens selv om den andre ikke er tilstede (Nalivaka og Tin 2014 s. 29). Denne kritikken av den moderne filosofiens subjektbegrep forsterkes gjennom at Heidegger hevder at subjektet ikke i utgangspunktet er jeget, men man-et. Takket være forståelsen kan vi imidlertid bevege oss fra uegentlighet til høyere grad av egentlighet og dermed fra "man" til "selv".

For Heidegger utgjør man-et det hverdagslige derværens gjennomsnittlige og offentlig utkastede selv. Man-et er derværens uegentlige selv. Man-et er det hverdagslige selvet som sier "jeg". Når derværen sier "jeg", er det nettopp uttrykk for hverdagslighetens babbel, som i sin grunnløshet feiler i å gripe sitt egentlige være-selv, og i stedet sier "jeg" som et uttrykk for dens gjennomsnittlige inngåelse i en offentlighet som et udifferensiert "man". Heidegger skriver i «§27. Det hverdagslige være-selv og man-et» at: "Jeg" "er" i første omgang ikke det egne selvet, men de andre på man-ets måte. Ut fra man-et og som man-et blir jeg i førsteomgang "gitt" meg "selv"" (Heidegger 2007 s. 122). Subjektet eksisterer i offentligheten, og i offentligheten er det man-et som styrer:

Vi nyter og koser oss slik man nyter; vi leser, ser og bedømmer litteratur og kunst slik man ser og bedømmer; men vi trekker oss også tilbake fra "den store hop" slik man trekker seg tilbake; vi synes det er opprørende som man synes er opprørende. Dette man-et er ingen bestemt, men er samtidig alle (vel å merke ikke som sum). Man-et foreskriver hverdagslighetens værensmåte (2007 s. 122).

Vi tenker, handler og føler slik man-et tenker, handler og føler. Man-et handler som alle andre og går med strømmen, og dermed skjules ens egen væremåte. Man-et har allerede avgjort våre eksistensielle valgmuligheter. Slik jeg forstår Tiqqun er deres subjekt heller ikke jeget, men Ungpiken, dvs. en fullstendig gjennomsosialisert skikkelse hvor det ikke finnes noe "jeg" uten de andre:

There is nothing in the Young-Girl's life, even in the deepest zones of her intimacy, that escapes alienated reflexivity, that escapes the codification and the gaze of the Spectacle. This intimacy strewn with commodities yields entirely to advertising, and is entirely socialized as intimacy, which is to say that she is part-for-part subject to a

fallacious commonality that does not allow her to express herself. For the Young-Girl, what is most secret is also most public (Tiqqun 2012 s. 48).

Man-et og Ungpiken er altså begge beskrivelser av "samfunnets" eller offentlighetens makt over oss, men også en kritikk av offentligheten som en instans som fratar oss ansvaret for vår egen eksistens. Ungpiken er underlagt en falsk alminnelighet, skriver Tiqqun, hvor hun ikke gis rom til å utrykke seg. Hun følger bare strømmen og har ingen egen stemme: "The Young-Girl does not speak. On the contrary she is spoken by the Spectacle" (Tiqqun 2012 s. 36).

Ungpiken får altså rollen som objektet, og hun kommer ikke til orde selv. Om hun kommer til orde er det kun gjennom kvinnemagasinenes språk. Hun gis en inautentisk stemme. Dette er en ikke-problematiserende språkbruk som følger konvensjonen og lukkes inne i en prefabrikkert forståelse på samme måte som Heideggers begrep om man-et. Tiqqun beskriver dermed alltid Ungpiken fra et tredjepersonsperspektiv, hvilket vil si at hun ikke bare undertrykker seg selv; hun blir samtidig av forfatterne fratatt sin stemme. Ungpiken er dermed undertrykket både på formnivå og på substansielt nivå:

The Young-Girl exists only in proportion to the desire that THEY have for her, and knows herself only by what THEY say she is (Tiqqun, 2012:34).

Nothing in the identity of the Young-Girl truly belongs to her, even less her "youth" than her "femininity." She does not possess attributes, instead, her attributes possess her, those THEY have so generously loaned her (Tiqqun 2012 s. 53).

The Young-Girl never gives herself, she only gives what she has, which is to say the array of qualities that THEY loan her (Tiqqun 2012 s. 62).

På samme måte som man-et refererer Tiqquns THEY, slik jeg forstår det, til de andre, ikke forstått som konkrete andre, men snarere til makten i de upersonlige, udefinerte andre. Makten som ligger i gjennomsnittlighet og distanse. For Tiqqun er Ungpiken en del av de andre på samme måte som Heideggers subjekt er en del av man-et. Men i hvilken grad er de andre subjekter, hvis Ungpiken er «objekt», og kan man tenke seg at

hun, til tross for Tiqquns fremstilling av henne, også utøver makt over andre ved å bidra til den allestedsnærværende konformitet?

I det foregående har jeg vist at subjektet er for Heidegger en derværen som eksisterer sammen med andre mennesker i offentligheten. Videre analyserer Heidegger hva det vil si å være i verden gjennom fire hovedeksistensialer: Befintlighet, forståelse, tale og forfall.

”Befintlighet” er hans forståelse av stemninger. Stemninger er for Heidegger en grunnleggende måte å være i verden på. Vi vet ikke helt hvor disse stemningene kommer fra, bare at de er der og at de overfaller oss. Det at stemningene overfaller oss som ”befintlighet” innebærer at vi allerede befinner oss i verden, hvilket vil si at vi er kastet inn i den. Derværen er karakterisert gjennom sin kastethet (Holm-Hansen 2007 s. XXII) Derværen er helt fra begynnelsen av, alltid allerede redningsløst kastet i sitt der, overlatt til en følelsesmessig stemning og til en bestemt faktisk situasjon som den står ovenfor. Heidegger skriver i «§29 Der-væren som befintlighet»:

I stemtheten er derværen alltid allerede stemningsmessig åpnet som det værende som den i sin væren ble utlevert til, det vil si at den er utlevert til den væren som derværen har å være gjennom å eksistere. ”Å være åpnet” innebærer ikke ”å være erkjent som sådan”. (...) Det rene ”at den er” viser seg; ”hvor fra” og ”hvor hen” blir derimot liggende i mørke. Denne værenskarakter hos derværen – dette ”at den er” – er tilslørt i sitt ”hvor fra” og ”hvor hen”, men er i seg selv åpnet på en desto mer tilslørt måte. Dette ”at den er” kaller vi denne værendets kastethet inn i sitt der. Utrykket kastethet skal antyde utleverthetens faktisitet (...) derværen er et værende som er utlevert til sin væren, og som sådan forblir den også utlevert til det å alltid allerede måtte ha funnet seg selv, men dette springer ikke ut av en dirkede søken, men av en flukt. Stemningen åpner ikke gjennom at vi ser på kastetheten, men gjennom at vi vender oss hen til den og bort fra den (Heidegger 2007 s. 129-130).

Våre eksistensielle valgmuligheter er altså stort sett valgt for oss. Vi har havnet i dem eller alltid vokst opp i dem innenfor en historisk bestemt kultur. Disse stemningene viser oss at våre værenmuligheter alltid allerede er kastet til oss (Holm-Hansen 2007 s. XXII). I

angsten kommer kastetheten sterkere til utrykk enn i andre stemninger nettopp fordi det i angsten ikke lenger er mulig å handle og foreta seg noe.

Forståelse sikter på den annen side til det å kunne være overhodet. Forståelsen er for Heidegger i en viss forstand motstykket til vår kastethet, nemlig som prosjekt. Når jeg for eksempel sier at jeg forstår meg på å sykle, betyr det at jeg kan sykle. Det å sykle er en mulig væremåte for meg. Det mest fundamentale vi kan er imidlertid å være overhodet. Det å kunne være er en ubestemt mulighet som jeg allerede er. Det at jeg allerede er mine muligheter betyr at det egentlig ikke finnes noen muligheter jeg ikke kjenner til, men at jeg er kastet inn i disse mulighetene (Holm-Hansen 2007 s. XXIII). Befintlighet innebærer at mulighetene allerede er kastet til meg, mens forståelse vil si at jeg alltid kaster meg mot disse mulighetene, hvilket vil si at jeg approprierer dem. Befintlighet og forståelse er altså uløselig knyttet til hverandre – de er "like opprinnelige" som Heidegger skriver. Men hvordan har Tiquun det med forståelse som eksistensielt prosjekt? Tar forfatterene eksistensielt ansvar for forståelsen? Blir Ungpiken tilkjent noen form for proaktiv forståelse?

Ifølge Heidegger er derværens væren forfallende; derværen går vesentlig opp i den besørgende omgang med det innverdenslige værende (som et være-hos), og forstår seg selv ut ifra dets væren-med-hverandre som man-et. Forfall viser til det at vi forstår oss selv ut i fra den offentlige sameksistensen med andre mennesker. Fallet fra derværen selv er et positivt fenomen som konstituerer menneskets eksistens. Som Lars Holm-Hansen skriver i det innledende essayet til *Væren og Tid* (2007):

At derværen ikke er seg selv innebærer at vi ikke fullt ut er vår egen åpnethet, men i stedet lar tingene og offentligheten foreskrive oss våre egne muligheter til å være. Offentligheten har dermed en dobbelt rolle; dels konstituerer den eksistensen og er dermed en vesentlig form for åpnethet, og dels fungerer den som en avstenging eller lukning av menneskets mulige væremåter (Holm-Hansen 2007 s. XXIV).

Dette forfallet bestemmer Heidegger som derværens uegentlighet. Uegentlighet betyr å ikke være seg selv egentlig. I forfallet er derværen uegentlig åpnet for sin egen væren. Uegentligheten er dermed derværens fremmedgjørelse for sin egen væren.

Angsten kan imidlertid redde eller bringe derværen tilbake fra dets fall, motsette seg dette fallet ved å hente derværen fra dets absorpsjon i verden:

Det angsten engster seg angående, er selve væren-i-verden. I angsten synker det omverdenslig tilhåndenværende og i det hele tatt det innenverdenslige værende hen. «Verden» er ikke lenger i stand til å tilby noe, like lite som de andres medderværen. Angsten fratar dermed derværen muligheten til å forstå seg selv forfallende ut fra «verden» og den offentlige utlagtheten. Den kaster derværen tilbake på det den engster seg angående, det vil si dens egentlige kunne være i verden. Angsten avsondrer derværen med henblikk på dens mest egne væren-i-verden, som i kraft av å være forstående vesentlig kaster seg ut mot muligheter. Angsten åpner dermed i og med det derværen engster seg angående derværen som det å være mulig, det vil si som det derværen ene og alene kan være ut fra seg selv som avsondret i avsondringen (Heidegger 2007 s. 179).

Angsten redder dermed ikke bare derværen fra dets fall, men gjenoppretter dets individualitet og dets evne til projeksjon, dvs. til forståelse og fortolkning:

Det tilhører riktignok enhver befintlighets vesen at den i hvert enkelt tilfelle åpner den fulle væren-i-verden med henblikk på alle dens konstitutive momenter (verden, i væren, selvet). Men fordi angsten avsondrer, rommer den en særpreget åpningsmulighet. Avsondringen henter derværen tilbake fra dens forfall og åpenbarer for den at egentlighet og uegentlighet er værensmuligheter som tilhører den selv. Disse grunnmulighetene hos derværen (som i hvert enkelt tilfelle er min egen) viser seg i angsten slik de er i seg selv, ufordreid av det innenverdenslige værende som derværen i første omgang og for det meste klamrer seg til (Heidegger 2007 s. 181)

Men har Ungpiken angst? Har hun noe forhold til seg selv i det hele tatt? Eller er hun helt fremmedgjort? Har hun noen mulighet til å redde seg fra forfallet? Finnes det en vei inn i egentligheten? Er det mulighet for progresjon og til å gå videre i eksistensen? Eller er hun fordømt?

I et avsnitt refererer Tiqqun eksplisitt til Heideggers uegentlige væremåter: "Chatter, curiosity, equivocation, hearsay, the young-girl incarnates the fullness of improper existence, whose categories Heidegger identified" (Tiqqun 2012 s. 25). Som påpekt i det foregående betyr uegentlighet å ikke være seg selv egentlig, og i forfallet er derværen uegentlig åpnet for sin egen væren. Fordi ungpiken, ifølge Tiqqun, inkarnerer disse uegentlige væremåtene, er hun fullt og helt fremmedgjort for sin egen væren. Uegentligheten er Ungpikens fremmedgjørelse for sin egen væren. Etter det jeg kan se finnes det ingen vei inn i egentligheten for Ungpiken. Ungpiken blir tilsynelatende ikke tilkjent noen form for projektiv forståelse og har heller ingen mulighet for progresjon og til å gå videre i eksistensen. Tiqqun skriver:

The feeling of contradiction between one's existence as a social being and one's existence as a singular being does not enter the Young-girl, who doesn't have a singular existence anymore than she has feelings in general (Tiqqun 2012 s. 54).

Ungpiken er det endeløse fleksible subjektet som bare blir det samfunnet vil at hun skal være. Hun er ikke-subjektet som på alle livets områder regulerer seg selv for å tilpasse seg varesamfunnets etterspørsel:

The young-girl is like capitalism, domestic servants, and protozoa: She knows how to adapt and what's more, she's proud of it (Tiqqun 2012 s. 55).

The young-girl never stops repeating it: She wants to be loved for who she is, which is to say for the non-being she is (Tiqqun 2012 s. 43).

Hvis Tiqqun tenker seg at Ungpiken er et ikke-subjekt, eller et tomt subjekt, hva er da det tomme subjektets motsetning? Tomhet er en motsetning til det substansielle. Er den andre siden et ønske om en permanent identitet? "The young-girl is entirely constructed. This is why she can also be entirely destroyed", skriver Tiqqun (2012 s. 135). Er et tomt subjekt det samme som et sosialt eller kulturelt konstruert subjekt? Eller er ikke-subjektets motsetning snarere det å være i utkastet? Å projisere seg mot ens muligheter?

”Hvem er du? Den du kaster deg ut som. Den du blir”, skriver Heidegger. For Heidegger er vi altså ikke i utgangspunktet, men blir til gjennom våre prosjekter, der vi med utgangspunkt i vår faktiske situasjon projiserer oss ut i en mulig situasjon. Vi er altså alltid situert. Vår identitetsdefinisjon er avhengig av vår situasjon. Hvordan forholder dette seg for Tiqqun? Er et slikt subjekt et tomt subjekt? Er ungpiken full eller tom? Og hva er alternativet? Hva sitter vi igjen med når subjektet er dekonstruert? Kommer Tiqqun opp med et alternativ?

5 Ungpiken. Begrepsskikkelsens praksis

At the beginning of the 1920s, capitalism realized that it could no longer maintain itself as the exploitation of human labor if it did not also colonize everything that is beyond the strict sphere of production. Faced with the challenge from socialism, capital too would have to socialize. It had to create its own culture, its own leisure, medicine, urbanism, sentimental education and its own mores, as well as a disposition toward their perpetual renewal. This was the Fordist compromise, the Welfare-State, family planning: social-democratic capitalism. For a somewhat limited submission to labor, since workers still distinguished themselves from their work, we have today substituted integration through subjective and existential conformity, that is, fundamentally, through consumption (Tiqqun 2012 s. 15).

I innledningen til *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012) skisserer Tiqqun kapitalismens utvikling fra produksjon til konsumpsjon. Ungpiken er Tiqquns representant for ikke-subjektet som forfatterne mener er resultatet av denne utviklingen. Hun blir fremstilt som maktesløs, passiv og underkastet i møte med de repressive og fremmedgjørende aspektene ved vår tids kapitalistiske varesamfunn. Men hva innebærer dette for subjektene? Hva slags utnyttelse er Ungpiken gjenstand for? Vil dette si at Tiqqun utelukker en mellomposisjon hvor vi kan tenke oss subjektet som verken rent aktivt eller rent passivt? Hvor mye er Ungpiken underkastet, og hvor mye er hun kanskje likevel en slags aktør? Hva betyr det for henne i hennes hverdag?

Slik jeg forstår Tiqqun, er dagens situasjon preget av det som ofte blir omtalt som et kjennetegn ved kapitalismens tredje fase, nemlig fremveksten av den såkalte kognitive kapitalismen, der varene i større grad blir immaterielle (koder, affekter, kunnskap) (Lazzarato 1996, Jakobsen 2014). Dette er en tid hvor samfunnets organisering av økonomisk produksjon er innrettet mot en produksjon av sosiale relasjoner. Med den immaterielle økonomien blir livet i seg selv produktivt. Når intellekt og affekt blir de drivende kreftene i den immaterielle produksjonssyklusen, sammenfaller produksjonen og livet. Disse kreftene produserer behov, sosiale relasjoner, kropper og bevisstheter, hvilket vil si at de produserer konsumenter:

The Young-Girl is both production and a factor of production, that is, she is the consumer, the consumer of producers, and the producer of consumers (Tiqqun 2012 s. 65)

When the Young-Girl giggles, she's working (Tiqqun 2012 s. 63).

The Young-Girl is the one who has preferred to become a commodity, rather than passively suffer its tyranny (2012 s. 75).

The Young-Girl inhabits the Spectacle just like a woman in the primitive world, as an object of Advertising. But the Young-Girl is also the subject of Advertising exchanging itself. This schism in the Young-Girl is her fundamental alienation (2012 s. 76).

For the Young-Girl, it is first and foremost a matter of making herself worth something (2012 s. 80)

I sitatene ovenfor er det snakk om (selv)varemessiggjøring. Ungpiken gjør seg selv til en vare. I Tiqquns optikk produserer ikke lenger den immaterielle kapitalismen varer, men merker og logoer, affekter og kunnskaper som forsøker å gjøre immateriell sosial produksjon – kunnskap, språk, affekter til varer. Arbeidet blir altså i stadig større grad immaterielt, i form av symbolproduksjon, kreativitet, brainstorming og lignende, også i yrker som tradisjonelt har etterspurt mer avgrensede ferdigheter. Det er her snakk om arbeidsformer som gjerne ikke oppfattes som arbeid, som i stadig større grad er begjærstyrt og som involverer produksjon og manipulasjon av affekt. Men dette "immaterielle arbeidet" består ikke bare av å selge sitt jeg, det dreier seg også om at dette arbeidet er med på å forme jeget til fordel for kapitalen. Tiqqun skriver: "She is a waitress, model, publicist, or promoter. Today, the Young-Girl sells her 'power of seduction' the way her 'labor power' used to be sold" (Tiqqun, 2012:78). Det er altså ikke nok å selge sin arbeidskraft – nå må Ungpiken også by på seg selv. Ifølge Tiqqun er hun konstant mobilisert for å kontinuerlig konstruere seg selv som en vare – kognitivt, kroppslig og affektivt. Slik blir Ungpiken til et fleksibelt ikke-subjekt som bare blir det samfunnet vil at hun skal være. Ifølge Tiqqun har vareamfunnet altså gjort seg til herre over Ungpikens produktive og kommunikative evner. Men kan man ikke si at det ligger

et potensial i *produksjonen* av sosiale relasjoner, behov, kropper og bevisstheter og konsumenter som rekker ut over den rene fremmedgjøring? Hvordan kan Tiqqun snakke om *produksjon* av sosiale relasjoner mellom kommodifiserte ikke-subjekter? Er det ikke snarere en *destruksjon* av sosiale relasjoner?

Slik Tiqqun fremstiller Ungpiken har hun ikke lenger noe forhold til seg selv annet enn i egenskap av markedsverdi. Hver eneste aktivitet er derfor rettet mot å øke sin egen markedsverdi. Ungpiken gjør seg selv til en merkevare som må promoteres for høyest mulig pris. På alle livets områder regulerer hun seg selv for å tilpasse seg varesamfunnets etterspørsel:

The Young-Girl would be the being that no longer has any intimacy with herself except as value, and whose every activity, in every detail is directed to self-valorization. At each moment, she affirms herself as the sovereign subject of her own reification (Tiqqun 2012 s. 18).

På det substansielle nivået i formuleringen ovenfor er Ungpiken altså en passiv størrelse i tråd med ordets etymologi: "det eller den som er underkastet", særlig under en overmakt jf. fransk "sujet" og "assujettir". Men grammatisk er hun aktiv: "she affirms herself as the sovereign subject of her own reification". Ungpiken er altså et subjekt som frembringer seg selv som objekt. Hun er resultatet av et omfattende arbeid som stammer fra historiske og økonomiske prosesser utenfor henne, men også fra hennes arbeid på seg selv – og hennes arbeid på seg selv utløses alltid av krav og omstendigheter som hun er gjenstand for. For Tiqqun er Ungpiken maktens subjekt. Hun blir et objekt og utvikler sin identitet gjennom maktens kategorier. Dette kan leses som et ekko fra Foucault. Undertrykkelsen er en effekt av et system som den undertrykte selv tar del i. Det er altså i diskursene denne undertrykkelsen finner sted.

Tiqqun introduserer oss videre for Empire som tilsynelatende er en institusjonalisert eller offisiell makt som undertrykker subjektene. Tiqqun skriver:

When consuming and surviving,
producing "subversive texts" and protecting against

the most toxic effects of industrial civilization, playing sports, making love, being a parent or being on Prozac.

Everything is work.

For Empire manages, digests, absorbs and reintegrates all that lives.

Even "what I am," the subjectivation. I don't refute

hic et nunc,

all is productive.

Empire has put everything to work.

Ideally, my professional profile will coincide with my own face.

Even if it's not smiling.

The grimaces of the rebel sell quite well, after all (Tiqqun 2010 s. 219-220).

Men dette imperiet, hva slags subjekt er det? I sitatet ovenfor må vi tro at det dreier seg om et subjekt-objekt-forhold slik setningen er konstruert. Samtidig fordøyer dette subjektet «all that lives», altså også seg selv? Eller er det snakk om et anonymt system som likevel har evnen til å «manage, digest, absorb and reintegrate»?

Det kan se ut som om Empire er en slags institusjonalisert, suveren eller offisiell makt som undertrykker subjektene. I *The Practice of Everyday Life* (2011) kaller Michel de Certeau (1925-1986) denne utøvelsen av makt for en strategi. Han skiller mellom strategier og taktikker. Strategiene er forsøk på å få kontroll over et synlig, bestemt rom som tjener som "hjemmebane" for maktutøvelse for å "delimit one's own place in a world bewitched by the invisible powers of the Other" (2011 s. 36) Strategiene er forsøk på å kontrollere dette rommet gjennom en kombinasjon av panoptiske praksiser som overvåker og kvantifiserer et bestemt område. På denne måten er strategiene forsøk på å negere tid ved å redusere dem til elementer innenfor et observerbart og entydig system. Historien eller tiden kan sees på som en trussel mot denne makten fordi den introduserer en grad av temporal ubestemthet. Følgende passasje kan kanskje klargjøre skillet mellom strategi og taktikk ytterligere:

I call a 'strategy' the calculus of force-relationships which becomes possible when a subject of will and power (a proprietor, an enterprise, a city, a scientific institution) can be isolated from an 'environment'. A strategy assumes a place that can be circumscribed as proper (propre) and thus serve as the basis for generating relations

with an exterior distinct from it (competitors, adversaries, 'clienteles', 'targets', or objects' of research). Political, economic, and scientific rationality has been constructed on this strategic model. I call a 'tactic', on the other hand, a calculus which cannot count on a 'proper' (a spatial or institutional localization), nor thus on a borderline distinguishing the other as a visible totality. The place of a tactic belongs to the other. A tactic insinuates itself into the other's place, fragmentarily, without taking it over in its entirety, without being able to keep it at a distance. It has at its disposal no base where it can capitalize on its advantages, prepare its expansions, and secure independence with respect to circumstances. The 'proper' is a victory of space over time. On the contrary, because it does not have a place, a tactic depends on time - it is always on the watch for opportunities that may be seized 'on the wing'. Whatever it wins, it does not keep. It must constantly manipulate events in order to turn them into 'opportunities'. The weak must continually turn to their own ends forces alien to them (Certeau 2011 s. xix).

Taktikkene skal, på den annen side, få de maktesløse til å fremstå sterkere. De er skjulte, flyktige og improviserte, som svar på de konkrete behov som springer ut av situasjonen man befinner seg i. Taktikkene representerer "clandestine forms taken by the dispersed, tactical, and makeshift creativity of groups or individuals already caught in the nets of 'discipline'" (Certeau 2011 s. xiv).

Certeau fokuserer på motstand og handlingsrom heller enn de på eksisterende maktsystemene. Han vil prøve å forstå "anti-disiplinene" – de ikke-anerkjente formene for motstand som bryter gjennom "the grid of the established order and accepted disciplines" (2011 s. 197). For Certeau er det viktigere å analysere "battles and games between the strong and the weak, and the "actions" which remain possible for the latter" (2011 s. 34). Han skriver om hverdagen, de maktesløse og de situasjoner som er minst påaktet. Han ser på hvordan det kan kaller "brukere" opererer. Vanligvis oppfattes disse brukerne som passive konsumenter, men de Certeau viser oss hvordan "the arts of doing" (å gå, snakke, undre seg, lage mat osv.) altså vanlige menneskers hverdagslige praksiser kan inneha et element av kreativ motstand, på tross av de repressive aspektene i det moderne samfunnet. Certeau retter fokuset mot aktiviteten som ligger i å konsumere. Han hevder for eksempel at konsumenten utøver makt

gjennom sitt forbruk. Å velge en vare fremfor en annen, og å velge hvordan hun vil konsumere den, er også en aktivitet – det er en taktikk. De maktesløse kan vise seg aktive ved å "constantly manipulate events in order to turn them into 'opportunities'. The weak must continually turn to their own ends forces alien to them" (Certeau 2011 s. xix). Certeaus poeng er at selv om de maktesløses handlingsrom er svært begrenset, kan de fremdeles foreta seg noe og vise sin makt ved å utnytte systemet, f.eks. som konsumenter, men på uforutsigelige måter gjennom en aktiv konsumpsjon heller enn en passiv.

Man kan si at Ungpiken ikke selv definerer sitt handlingsrom, men hun handler jo hele tiden, også der hun tilsynelatende er en statisk marionett, gjennom vanlige hverdagslige praksiser som å lese, gå eller lage mat. I den klassiske filosofien blir mennesket bestemt gjennom sine bevissthetsakter. Når de maktesløse for eksempel går i byen, er de altså aktive i den klassiske filosofiske forstand, nettopp gjennom de aktene og de tropene de finner på. De maktesløse benytter seg av retoriske taktikker for å underminere den institusjonaliserte makten. Dette er en motmakt i kraft av den måten de maktesløse utnytter rommet på. Certeau skriver om fotgjengeren som taleaktør:

The act of walking is to the urban system what the speech act is to language or to the statements uttered. At the most elementary level, it has a triple "enunciative" function: it is a process of appropriation of the topographical system on the part of the pedestrian (just as the speaker appropriates and takes on the language); it is a spatial acting-out of the place (just as the speech act is an acoustic acting-out of language); and it implies relations among differentiated positions, that is, among pragmatic "contracts" in the form of movements (just as verbal enunciation is an "allocution," "posits another opposite" the speaker and puts contracts between interlocutors into action) (2011 s. 97-98).

Den som går i byen vil representere en taktisk og retorisk handling. Når en fotgjenger plutselig går over gaten, kan denne handlingen sees på som en slags snuoperasjon som representerer en poetisk trope. Ifølge Certeau er vi maktesløse og retorikere i et prosaisk univers. Selv om de maktesløse er underkastet strategien eller de eksisterende

maktstrukturene, finner de snarveier. De maktesløse passer altså ikke inn i dikotomien aktiv/passiv – de er verken fullstendig passive eller fullstendig aktive.

Er det mulig å forestille seg Ungpiken i denne mellomposisjonen? Som verken rent passiv, men heller ikke rent aktiv? Til tross for Tiqquns fremstilling av henne, kan hun kanskje likevel gjennom sine vanlige, hverdagslige praksiser, betraktes som en slags aktør?

Certeau diskuterer også den franske sosiologen Pierre Bourdieus begrep om habitus. Bourdieu redegjør for begrepet habitus i essayet «De symbolske goders økonomi», trykket på norsk i *Symbolsk makt* i 1996:

Den handlingsteorien jeg foreslår (med begrepet om habitus), går ut på å si at de fleste menneskelige handlinger finner sitt grunnlag i noe helt annet enn en intensjon: i ervervede disposisjoner som gjør at handlingen kan og må tolkes som orientert mot dette eller hint mål, uten at en av den grunn kan si at den har en bevisst søken etter dette målet som sitt grunnlag. (Bourdieu 1996 s. 84)

Med begrepet habitus har Bourdieu villet fange de ervervede disposisjonene som mennesker handler, tenker og orienterer seg i verden ut fra. Disse disposisjonene grunnlegges tidlig - gjennom vaner som mennesket blir fortrolig med. De er seiglivede og de manifesterer seg primært som ubevisste handlingsmønstre. Begrepet habitus kan spores helt tilbake til Aristoteles og refererer nærmest til "vane" (Sørensen et al s. 208). Subjektenes praksis, det vil si de kulturelle valgene de gjør forklares av deres habitus (Sørensen et al s. 209). Ifølge Bourdieu blir vi altså til gjennom vaner som vi ikke er herre over. Samtidig er vanene sterke. De skaper oss og definerer våre handlingsmuligheter. Vanene passer heller ikke inn i dikotomien aktiv/passiv. Når vi handler etter vane handler vi ikke fullt ut som subjekter. Vi kroppsliggjør maktstrukturer. Vi reproducerer strukturer som gjør at vi handler på visse måter som føyelige kropp. Men hvem er det da som handler? Er det maktstrukturene?

Ungpiken blir etter det jeg kan se fremstilt som helt maktesløs i møte med de repressive og fremmedgjørende aspektene ved varesamfunnet. Hun er underkastet

maktstrukturene. På det substansielle nivået tilskriver ikke Tiqqun Ungpiken noen aktivitet utover å frembringe seg selv som et objekt eller en vare. Det vi kan kalle Ungpikens selvforvaltning reduseres til ren underkastelse for Tiqqun:

The Young-Girl never creates anything. All in all she only recreates herself (2012 s. 24).

The Young-Girl conceives her own existence as a management problem that it is her job to resolve (Tiqqun 2012 s. 55).

Men som Certeau påpeker, er det viktig å lete etter de skjulte øyeblikkene hvor kreativitet og selvutfoldelse likevel kan finne sted. Kan man ikke si at det ligger en ressurs, en vilje, i dette arbeidet med selvet, i Ungpikens bearbeidelse av seg selv? I prosessen der hun selv bidrar til nedbygging/uthuling av egen identitet og som dermed kan sies å romme en viss grad av aktivitet? Etter det jeg kan se, lar ikke arbeidet på og med selvet seg redusere til ren underkastelse – det rommer alltid en motmakt. Tiqquns dikotomiske analyse er derfor så vidt jeg kan se inadekvat eller selvmotsigende. Hvordan kan Ungpiken være totalt underkastet når hun samtidig selv med vilje og viten arbeider på sin egen underkastelse?

Det ligger jo et paradoks i denne dobbelte definisjonen. Arbeidet med selvet innebærer et element av autonomi, samtidig som at de eksisterende maktstrukturene både disiplinere og kontrollerer oss på måter som privilegerer enkelte fortellinger, sannheter, egenskaper og verdier fremfor andre.

6 Kopula-koblingen, tredjepersonsperspektivet og den poetiske språkfunksjonen

Insofar as her appearance entirely exhausts her essence, as her representation does her reality, the Young-Girl is that which is entirely expressible, perfectly predictable, and absolutely neutralized (Tiqqun 2012 s. 33).

The young-girl is both production and a factor of production, that is, she is the consumer, the consumer of producers, and the producer of consumers (Tiqqun 2012 s. 65).

In our time, the young girl is the commodity in demand: the human commodity (Tiqqun 2012 s. 83).

The young-girl is the commodity that insists on being consumed, at every instant, because at every instant she becomes more obsolete (Tiqqun 2012 s. 75).

The young-girl is the commodity that claims to single out its acquirer sovereignly (Tiqqun 2012 s. 81).

Sitatene ovenfor er konstruert ved bruk av presensformen av verbet "å være" som forbindelse mellom subjekt og predikat. Slike setningskonstruksjoner er det mange av i Tiqquns *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012). I lingvistikken kalles denne måten å bruke «er» på kopula. Predikater som er formet ved bruk av kopula uttrykker egenskaper ved subjektet. Egenskaper som på denne måten knyttes til subjektet kan være mer eller mindre essensielle. Eksempler på slike kopula-koblinger kan være:

Trærne er grønne.

Jeg er din venn.

Barna er glade.

I disse eksemplene er ikke predikatet identisk med subjektet, men uttrykker vesentlige egenskaper ved subjektet. På lignende vis skriver Tiqqun: "The Young-Girl is the

commodity that insists on being consumed” (Tiqqun 2012 s. 75). I denne setningen er Ungpiken subjektet og varen predikatet. Men hvilken relasjon har Ungpiken og varen? I hvilken forstand er ungpiken sitt predikat? Og hvilket grunnlag har Tiqqun for å erklære at Ungpiken er varen som insisterer på å bli konsumert?

Ved å formulere seg slik kan det virke som om Tiqqun legger til grunn en ontologi. Når verbet «er» blir brukt essensialistisk på denne måten, kan man lure på om forfatterne tenker seg at Ungpikens essensielle egenskaper er gitte og absolutte og ikke kan forandres. Essensialisme forutsetter altså en identitet med en gitt essens. I løpet av 1900-tallet er en slik essenstenkning blitt utfordret av en mer konstruktivistisk tenkning: Ifølge konstruktivistisk tenkning er identitet ikke gitt, men konstrueres kulturelt og sosialt. Fra å ha vært identiske med oss selv blir vi nå til gjennom sosiokulturelle konstruksjoner, eller vi konstruerer oss selv performativt gjennom våre måter å gjøre oss selv på. Vi blir til gjennom våre valg, eller vi er bare midlertidig gjennom tilfeldige valg. På denne bakgrunn er det usikkert hvordan man skal forstå Tiqquns insisterende definisjoner av typen «Ungpiken er (...)». Refererer predikatet til vesenstrekk ved Ungpiken? Eller kan Ungpiken forandre seg fra å være sine predikater til å bli et handlende subjekt, f.eks. i en revolusjonær situasjon?

I det foregående har jeg altså identifisert Tiqquns setningskonstruksjoner som kopulakoblinger. I Tiqquns pamflett *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012) er altså Ungpiken for det meste definert av sine predikater. Men hva slags adgang har Tiqqun til denne jenta og hennes vesenstrekk? Gjør teksten annet enn å tale om henne? Er Ungpiken et talende subjekt i Tiqquns tekst i det hele tatt? Når Tiqqun bruker språket på denne måten gis eller påtvinges Ungpiken bestemte essensielle egenskaper. De beskriver henne alltid fra et ikke-deltagende tredjepersonsperspektiv. Hun opptrer aldri i første person. Deres setningskonstruksjoner kan på denne måten sies å undertrykke Ungpiken. Ungpiken får rollen som objektet og hun kommer ikke til orde selv. I noen passasjer kan det se ut som om Tiqqun lar Ungpiken komme til ordet, men det er kun gjennom kvinnemagasinenes språk:

“Whats a good screw?” (2012 s. 63).

"Lovesickness can make you lose seven pounds" (2012 s. 63).

"Believe in beauty" (2012 s. 64).

"Cerebral control freak, frigid obsessive, dynamic performer, unstable creative type, energetic freak, friendly emotional type, repressed sensitive type, emotional volunteer. Who are you really?" (2012 s. 66)

"How to be sexy without coming across as a bitch" (2012 s. 74).

"Seduction: learn love marketing! You dream about him, he doesn't notice. Snag him with the laws of marketing. No man can resist a well-conceived marketing campaign. Especially if the product is you" (2012 s. 84).

"How to dress organically" (2012 s. 130).

Passasjene understreker at Ungpikens selvbeskrivelse ikke er hennes egen. Hun gis en uegentlig stemme. Sett utenifra blir hun til noen, hvilket vil si hun blir fratatt sin stemme. Ungpiken er altså undertrykket både på formnivå og på substansielt nivå:

The young-girl is that which, being only this, scrupulously obeys the authoritarian distribution of roles" (Tiqqun 2012 s. 30).

The young-girl never stops repeating it: She wants to be loved for who she is, which is to say for the non-being she is. The young-girl is the living and continual introjection of all repression (Tiqqun 2012 s. 43)

På det substansielle nivået i formuleringene er den eneste aktivitet som tilskrives Ungpiken hennes forsøk på å gjøre seg til objekt. Samtidig blir hun gjennom kopula-relasjonen definert som de predikater hun blir tildelt. Ungpiken tvinges dermed til å oppfatte seg selv som objekt, til å reifisere seg selv, til å forstå seg selv som en annen.

Hvor blir det av polyfonien?

I Dostojevskijs poetikk tar den russiske litteratur- og språkforskeren Mikhail M. Bakhtin (1895-1975) et oppgjør med den monologiske informasjonsoverførende kommunikasjonsmodellen og det filosofiske systemet den er en del av. I en analyse av Dostojevskijs romaner, med særlig vekt på *Brødrene Karamasov*, finner han at:

Den [romanen] är uppbyggd inte som helheten av ett enda medvetande, som i sig upptagit andra medvetande som objekt, utan som en helhet av flera medvetandes inbördes växelverkan, av vilka inget blir helt till objekt för et annat; denna växelverkan ger inte betraktaren något stöd at objektivera händelsen efter det vanliga monologiska mönstret (sujettmässigt, lyrisk eller kunskapsmässigt) och gör följaktligen också betraktaren till deltagare (Bakhtin 1991 s. 23).

Den litterære polyfoniforståelse får altså sitt klareste uttrykk hos Dostojevskij, og ifølge Bakhtin er Dostojevskij skaperen av den polyfone roman. Den polyfone roman er en roman der forfatteren og karakterene har selvstendige stemmer med like stor verdi og autoritet – ingen av dem får, som Bakhtin skriver, det siste ord. Dostojevskij sørger for at forfatterstemmen aldri oversetter karakterenes stemmer til sin egen, slik at romanen ikke på noe tidspunkt kan leses fra et ikke-deltakende tredjepersonsperspektiv. Polyfoni er altså det motsatte av en uegentlig stemme. Og dermed det motsatte av Tiqquns beskrivelser av ungpiken.

I kapitlet "The Hero in Dostoevsky" utvikler Bakhtin konseptet monologisme. Han skriver:

Monologism at its extreme denies the existence outside itself of another consciousness with equal rights and equal responsibilities, another I with equal rights (thou). With a monologic approach another person remains wholly and merely an object of consciousness, and not another consciousness. No response is expected from it that could change everything in the world of my consciousness. Monologue is finalized and

deaf to the other's response, does not expect it and does not acknowledge in it any decisive force. Monologue manages without the other, and therefore to some degree materializes all reality. Monologue pretends to be the ultimate word. It closes down the represented world and represented persons (Bakhtin 1984 s. 292-93)

Aldri på noe tidspunkt oppleves Ungpiken som en autonom bevissthet. Formet i Tiqquns bilde forblir hun det stumme objektet. Hun artikulere seg ikke. "To be means to communicate. Absolute death (non-being) is the state of being unheard, unrecognized", skriver Bakhtin (1984 s. 287). Fordi Ungpiken ikke gis noen stemme, er Tiqquns beskrivelser av Ungpiken et ekstremt uttrykk for en monologisk diskurs og nettopp ikke polyfoni. Når Ungpiken ikke selv får komme til orde, er det vanskelig å vite hvordan hun opplever å være i verden.

Den poetiske språkfunksjonen. Den kunstneriske tekstens struktur.

I det foregående har vi sett at Tiqqun benytter seg av det vi kan kalle en ikke-problematiserende og monologiserende språkbruk. Men på samme tid kan forfatterne formspråk sies å være karakterisert av en slags estetisk aktivisme som kanskje kan overskride denne monologiserende språkbruken. Inspirert av dadas fotomontager og situasjonistene tar Tiqqun i bruk détournement. Ifølge Greil Marcus består détournement i å forvrengte estetiske artefakter ved å rive dem ut fra sin kontekst og sette dem inn i en ny (Marcus 1990: 158). Det dreier seg altså om å tilegne seg allerede eksisterende bilder eller teknikker og bruke dem til andre formål. Gjennom en aktiv sammenstilling av ulike bilder og semiotiske systemer skal détournement altså skape kognitiv dissonans gjennom overraskende effekter.

Man kan kanskje se Tiqquns insisterende definisjoner av Ungpiken som en form for détournement. At forfatterne ved ta i bruk disse kopula-koblingene vil vise oss hvordan subjektene blir henvist til å spille bestemte roller i et varesamfunn som objektiverer både dem selv og deres omverden. Gjennom disse kopula-koblingene gir Tiqqun fremmedgjøringen en konkret form. De holder opp et speil som viser oss hvordan skuespillet innebærer en konstant produksjon av utskiftelige varegjorte identiteter som

begrenser subjektene mulighet til å være mer enn sine predikater. Ved å ta i bruk slike falske talehandlinger er håpet at det er mulig å momentant forstyrre eller utfordre den illusjon om naturlighet som skuespillsamfunnet skaper. Og hvis Tiqqun lykkes, kan man kanskje si at den monologiserende språkbruken har blitt avslørt.

Også poetiske virkemidler kan overskride den monologiserende språkbruken. Store deler av pamfletten om Ungpiken er skrevet i poetisk språk – forfatterne tar ofte i bruk bilder og metaforer i sine beskrivelser av Ungpiken. Ifølge de russiske formalistene oppstår kunslitteratur ved at språket brukes både kvalitativt annerledes og modigere enn i hverdagsspråket gjennom «ostranenie» som betyr underliggjørelse, defamiliarisation. Det dreier seg altså om å vekke leseren. I hverdagen bruker vi faste språklige vendinger, klisjeer og tradisjonelle mønstre. Språket kan sies å brukes på automatiserte måter. Og det som automatiseres, glir ut av oppmerksomheten (Lotman 1989 s. 291). Dermed kan vi si at vi etablerer rutiner i vårt forhold til verden og at den tenkningen stopper opp.

Tiqquns tekst om Ungpiken fremtrer som en labyrint av fragmenter, omveier og tekstbiter, der det nettopp er disse omveiene og de konstallasjoner av bilder som springer ut av dem som utgjør tekstens subversive potensial:

The Young-Girl is resentment that smiles (Tiqqun 2012 s. 42).

The Young-Girl is her own jailer, prisoner in a body-made sign inside of a language made of bodies (Tiqqun 2012 s. 54).

Through the eyes of the Young-Girl, the Spectacle is looking at you (Tiqqun 2012 s. 66).

Sitatene legger opp til det vi kan kalle en langsom lesning (Evang Reintons 2017 s. 35) Den langsomme lesningen kan frigjøre leseren fra sine oppfatninger og bidra til at hun kanskje får øye på noe nytt. Leser man sakte nok og stopper opp ved ord, bilder, figurer og vendinger, oppløser teksten seg i sine enkelte bestanddeler. Det som tidligere hadde en logisk sammenheng, blir til uklarheter og kan dermed sies å riste oss ut av vante kategorier. Slik kan den langsomme lesningen kanskje sies å underminere språklige

maktstrukturer. Men hva går disse ordene, bildene, figurene og vendingene ut på? Hvor og hvorfor oppstår de eventuelle bruddene? Hvordan forholder Tiqqun seg til språkkoden? Hva ligger lagret i koden?

Med Jurij Lotmans begreper kan vi si at Tiqqun i stor grad baserer seg på den poetiske språkfunksjonen – som skaper mening gjennom assosiative forbindelser. Lotman trekker frem graden av direkte overførbarhet som definerende for kategoriene poetisk og informasjonell språkbruk. I informasjonell språkbruk legges det vekt på meldingen som skal overføres, mens det i poetisk språkbruk legges vekt på det som ligger lagret i koden. Hvis det for eksempel er vanskelig å oversette en tekst til et annet språk eller å gjøre tekstens meninginnhold felles for flere mennesker er den ofte karakterisert av poetisk språk. De poetiske tekstene karakteriseres mer konkret av "[...] the division of text into rhythmic segments, the reduction of words into indicies, the weakening of the semantic connections and the emphasis on syntagmatic ones [...]" (Lotman 1990 s. 33). Lotman fremhever spesielt det rytmiske ved det poetiske språket, de svake semantiske sammenhengene og at ord reduseres til indisier. Dette gjør tekstene mer flertydige og legger opp til at leseren skal kunne fylle inn sine egne assosiasjoner.

Tiqquns tekst om Ungpiken er i stor grad preget av at ord reduseres til indisier og av svake semantiske sammenhenger:

The young-girl is a lie whose apogee is the face (Tiqqun 2012 s. 25).

The Young-Girl resembles her photo (Tiqqun 2012 s. 33).

When the Young-Girl giggles, she's working (Tiqqun 2012 s. 63).

Sitatene oppfordrer leseren til å fylle inn sine egne erfaringer ved å lene seg på informasjonen som avgis symbolsk gjennom assosiasjoner. Dette gjør teksten flertydig og gir også svært ulike lesninger. Den tolkningen man gjør er derfor svært viktig. Slik kan den formbaserte eller poetiske måten å kommunisere på legge til rette for produksjon av ny tenkning.

Den poetiske språkfunksjonen har også en åpen og løs struktur som kanskje skaper rom for mer følelsesbetingede assosiasjoner hos mottakeren. Denne språkbruken kan sies å i

større grad være knyttet til subjektets følelser fordi den ikke i like stor grad involverer en bevisst resonnering og vurdering av perspektiver opp mot hverandre. Man blir isteden tvunget til å lete etter referansepunkter i sin egen erfaring. Kan det være slik at Tiqquns bruk av metaforer og troper, ettersom de kommuniserer gjennom form, kroppsliggjør og gestalter kunnskap som ikke bare fester seg som informasjon hos den som leser, men også som følelser, affekter, begjær?

Tiqquns subversive estetiske praksis

Men i hvilken grad kan Tiqquns estetiske praksis betraktes som subversiv? Kan en rent estetisk praksis beskytte seg mot «kapitalismens absorbering», og hvis den ikke kan det, kan den da kalles subversiv? Hva er det den velter om? Gjør den seg selv uforpliktende i motsetning til for eksempel en terrorhandling?

Spørsmålet er om Tiqquns estetiske aktivisme bare ender opp med å bekrefte selve det bakenforliggende representasjonssystemet. *Détournement* ble teoretisert av situasjonistene for å avsløre skuespillsamfunnet gjennom en subversiv estetisk praksis, men i dag er *détournement* i stor grad appropriert av reklame og populærkultur (Bonnett 1999 s. 30). Dette har den norske kunstneren Matias Faldbakken tematisert i sine romaner. Per Thomas Andersen hevder i *Norsk litteraturhistorie* at Faldbakkens *Skandinavisk misantropi* både tematiserer og iscenesetter Herbert Marcuses forestilling om "repressiv toleranse" i den norske offentligheten (Andersen 2012 s. 711). Marcuses begrep om "repressiv toleranse" (Marcuse 1970) eller det endimensjonale samfunnet beskriver hvordan modernitetens fremskrittstrang og modernismens «shock of the new» har bidratt til å overutvikle den vestlige kulturens repressive toleranse hvor: "modes of protest and transcendence are no longer contradictory to the status quo and no longer negative. They are rather the ceremonial part of practical behaviorism, its harmless negation, and are quickly digested by the status quo as part of its healthy diet" (Marcuse 2002 s. 16).

Problemet er altså at motstand i økende grad blir gjenvunnet for og integrert i kapitalismen; gjerne formidlet via en eller annen estetisk overbygning eller praksis. Hvordan forholder Tiqqun seg til at det er meningsløst å gjøre motstand mot kapitalen på grunn av en repressiv toleranse som gjør ethvert motuttrykk til et *mote*uttrykk – og i neste skritt til et uttrykk for det bestående? Etter det jeg kan se, gir ikke Tiqqun noen tilfredsstillende svar på dette. Kanskje er det kun i det tekstlige universet det subversive hos Tiqqun finner sted?

7 Subjektet og dets politiske bestemmelse

The Young-Girl is part of the new lifestyle-police, making sure that each person fulfills his or her function, and sticks exclusively to it. The Young-Girl never enters into contact with a singular being but rather with a set of qualities objectivized in a role, a character, or a social situation to which one is supposed to conform no matter what the circumstance. Thus the person with whom she shares her own little alienated daily life will always remain “this guy” or “that girl”. The Young-Girl covets commodities with an eye filled with envy, because she sees her prototype in them, that is, she sees herself, only more perfect. What remains of her humanity is not only what she lacks in commodity perfection; it is also the cause of all her suffering. It is this remaining humanity, therefore, that she must eradicate (Tiqqun 2012 s. 109-110).

Som tidligere påpekt blir det filosofiske grunnlaget hos Tiqqun konkretisert gjennom begrepsskikkelsen Ungpiken. Hun er en personifisering av kapitalismens uttømte (ikke)subjekt – en inkarnasjon av det tomme subjektet som er resultatet av skuespillets fremmedgjørelse og adskillelsen av mennesker. I følge Tiqqun skaper skuespillet en konstant produksjon av forgjengelige, varegjorte identiteter eller roller som begrenser eller direkte annullerer Ungpikens mulighet til å være noe mer enn sine predikater.

Tiqquns diagnose av vår tid er stort sett den samme i alle deres tekster. Tilstanden er syk. Men hva skal til for å bli frisk? Forfatterne har en diagnose, men har de medisinen? I *Introduction to civil war* under kapittelet “How is it to be done?” signaliserer Tiqqun det som kan se ut som et botemiddel i form av menneskestreik, borgerkrig og kommunisme. Det er imidlertid et paradoks at forfatterne i sitatet ovenfor frakjenner subjektet det initiativet som skal til for å skape en endring. Hvordan kan det tomme subjektet sette i gang en verdensrevolusjon? Har Ungpiken noen mulighet til å forandre seg fra å være sine predikater til å bli et handlende subjekt, f.eks. i en revolusjonær situasjon? Hvilke aktører og hvilken form for aksjon forestiller Tiqqun seg når subjektet er dekonstruert? Eller skal det hele heller forstås som poetiske konstruksjoner snarere enn politiske anvisninger? Kanskje utgjør disse tekstene kun et taktisk détournement?

De vilkårlige singularitene

I kapittelet "How is it to be done?" introduserer Tiqqun oss for begrepet *whatever singularities* eller hvilke-som-helst-singulariteter (Cunningham 2011). Snarere enn å søke etter et nytt politisk subjekt som skal frembringe emansipasjon ser Tiqqun for seg at disse vilkårlige singularitetene, løsrevet fra sine predikater, kan fungere som en slags immanent negasjon av kapitalismen:

We meet again
as whatever singularities. That is to say
not on the basis of a common belonging,
but of a common presence. Thus is
our need for communism. The need for nocturnal
spaces, where we can
meet up
beyond
our predicates.

Beyond the tyranny of recognition. Which imposes
re/cognition as the final distance between bodies.
As an unavoidable separation.
Everything THEY-- fiancé, family, environment,
business, the State, public opinion -- recognize in
me, THEY use to seize hold of me.
By constantly reminding me of what I am, of my qualities,
THEY would like to abstract me from each
situation. In every circumstance, THEY would like
to extort from me a fidelity to myself which is a
fidelity to my predicates.

THEY expect that I should act as a man, as an
employee, as an unemployed person, as a mother,
as an activist, or as a philosopher.

THEY want to contain within the bounds of an

identity the unpredictable flow of my becomings.

THEY want to convert me to the religion of a coherence

that THEY chose for me (Tiqqun 2010 s. 205).

I passasjene ovenfor kan det se ut som kapitalismen eller skuespillsamfunnet tvinger oss til å spille bestemte klart definerte roller, som krever av meg at jeg er tro mot mine predikater. Disse forgjengelige subjektivitetsformene – arbeider, mor, aktivist – blir altså reproduisert innenfor det kapitalistiske systemet. Min revolusjonære stryke ligger altså i at jeg nekter å koincidere med mine predikater – en revolusjon som har det rent negative målet å nekte å spille med, å avvise enhver predikasjon/identifikasjon. Anonymiteten skal altså være veien ut av skuespillets nøytraliserende synlighet. Å være anonym eller uidentifiserbar er, ifølge Tiqqun, å avvise maktens identifikasjonslogikk:

I need to become anonymous. In order to be present.

The more I am anonymous, the more I am present.

I need zones of indistinction in order to reach the Common

To no longer recognize myself in my name. To no longer hear in my name anything but the voice that calls it.

To give consistency to the how of beings, not what they are, but how they are what they are. Their form-of-life.

I need zones of opacity where attributes even criminal, even brilliant, no longer separate bodies (Tiqqun 2010 s. 206).

Hvilken-som-helst singularitetens politikk

Videre introduserer Tiqqun det de kaller hvilken-som-helst singularitetens politikk.

Snarere enn at man rekonstruerer seg til et identifiserbart subjekt innebærer hvilken-som-helst singularitetens politikk altså en tilbaketrekning og en bliven-”hvilken-som-helst”:

Politics of whatever singularity: freeing up these spaces where an action is no longer assignable to any given body.

Where bodies rediscover their aptitude for gesture, something that the canny distribution of metropolitan apparatuses – computers, automobiles, schools cameras, mobile phones, sports arenas, hospitals, televisions, cinemas, etc.- had stolen from them.

By recognizing them.

By immobilizing them.

By letting them spin against nothing.

By making the head exist separately from the body.

Politics of whatever singularity.

A becoming-whatever is more revolutionary than any kind of being-whatever.

Liberating spaces liberates us a hundred times more than any kind of "liberated space."

More than putting a power into action, I enjoy the circulation of my potentiality (Tiqqun 2010 s. 207).

Hvilken-som-helst singularitetens politikk går altså ut på å “frisette disse rommene hvor ingen handling lenger kan tillegges noen gitt kropp” og hvor kroppene gjenfinner sin naturlige tilbøyelighet “for gesture something that the canny distribution of metropolitan apparatuses – computers, automobiles, schools cameras, mobile phones, sports arenas, hospitals, televisions, cinemas, etc.- had stolen from them.” Men hva ligger i ‘gesture’ som alternativ til teknologi?

Gesture vs. technology

Ifølge Tiqqun utsetter fremveksten av nye teknologier mennesket for kontroll og manipulasjon. Den nye teknologien krever at vi gir oss til kjenne, uttrykker oss, kommuniserer og er samarbeidsvillige. Den gjør oss identifiserbare og dermed enkle å kontrollere:

The more I am recognized, the more my gestures are hindered, hindered from within.

There is a whole network of apparatuses that I slip into in order to "integrate" myself, and which

incorporate in me these qualities.

A whole little system of filing, identification, and mutual policing

(Tiqqun 2010 s. 206).

Tiqqun mener altså at teknologien legger bånd på våre gester. Men hva er en gest? Vi kan kanskje si at gester er tilegnede, kroppsliggjorte måter å kommunisere på. De er en blanding av mange forskjellige fenomener – følelser, vage ideer, faktiske handlinger, vaner, tegn, ikoner, indekser og symboler som nettopp ikke former en bestemt identitet. Våre gester er på denne måten et uttrykk for de ervervede disposisjonene som vi handler, tenker og orienterer oss i verden ut fra. Slik jeg forstår Tiqqun tvinger teknologien oss inn en bestemt form eller en gjenkjennelig identitet, og veien ut handler om å frigjøre de rommene hvor "bodies rediscover their aptitude for gesture" der gestene er et uttrykk for vår væren i verden eller "form-of-life". De er et uttrykk for at vi ikke erfarer verden som isolerte subjekter utenfor verden, men som mennesker som eksisterer til en gitt til tid, et bestemt sted og i en konkret relasjon til verden.

Being vs. becoming

Er de virkårlige singularitetenes politikk det å være i tilblivelsen? Eller i utkastet? Å projisere seg mot ens muligheter? "Politics of whatever singularity. A becoming-whatever is more revolutionary than any kind of being-whatever", skriver Tiqqun. Og som vi husker fra avhandlingens kapittel om Ungpiken og man-et skriver Heidegger: "Hvem er du? Den du kaster deg ut som. Den du blir." For Heidegger er vi altså ikke i utgangspunktet, men blir til gjennom våre prosjekter, der vi med utgangspunkt i vår faktiske situasjon projiserer oss ut i en mulig situasjon. Vår identitetsdefinisjon er altså avhengig av vår situasjon. For Tiqqun ligger vårt revolusjonære potensial i "the unpredictable flow of my becomings." De virkårlige singularitetenes politikk er en livspraksis som ikke sikter til en fullendelse, men som preges av muligheter og potensialitet. En livspraksis som alltid bevarer karakteren av en mulighet og som ikke er knyttet til å være et bestemt subjekt – med predikater som "arbeider", "konsument", "filosof" eller "aktivist. Slik jeg forstår Tiqqun befinner hvilke-som-helst-singularitetene seg alltid i en prosess av tilblivelse. De er komplekse, ustabile og i stadig forandring.

Slike provisoriske singulariteter er vanskelige å kontrollere, og det er her de henter sin politiske kraft. De skaper og omdanner seg selv, hvilket også betyr at de skaper nye former for handling, nye måter å ta ordet på, nye former for organisering.

Liberating spaces vs. liberated space

”Liberating spaces liberates us a hundred times more than any kind of “liberated space””, skriver Tiqqun. Slik jeg forstår forfatterne er de skeptiske til en total frigjøring fra kapitalismen – et endelig “liberated space”. Kanskje Tiqqun heller ser for seg at mulighetene for endring eller frigjøring må komme gjennom de konkrete mulighetene som er tilgjengelige for oss på et bestemt tidspunkt? Innenfor den aktuelle kapitalisme finnes det ikke noe annet sted å dra og dermed må man ta i bruk taktikker som tar dette med i betraktningen. For Tiqqun er dette en bevegelse på stedet, i selve situasjonen.

Som vi husker fra avhandlingens tredje kapittel om Ungpikens praksiser skriver Michel de Certeau (1925-1986) i *The Practice of Everyday Life (2011)* om hverdagen, de makteløse og de situasjoner som er minst påaktet. Certeau viser oss hvordan vanlige menneskers hverdagslige praksiser, kan inneha et element av kreativ motstand, på tross av de repressive aspektene i det moderne samfunnet. Certeau ser på hvordan det han kaller ”brukere” opererer. Vanligvis oppfattes disse brukerne som passive konsumenter, men Certeau hevder, som vi husker, at konsumenten kan utøve makt gjennom sitt forbruk. Han skiller som kjent mellom strategier og taktikker. Strategier er forsøk på å få kontroll over et synlig, bestemt rom som tjener som ”hjemmebane” for utøvelsen av makt for å ”delimit one’s own place in a world bewitched by the invisible powers of the Other” (2011:36) De er forsøk på å kontrollere dette rommet gjennom en kombinasjon av velprøvde panoptiske praksiser som overvåker og kvantifiserer et bestemt område. På denne måten er strategiene forsøk på å negere tiden ved å redusere dem til elementer innenfor et observerbart og entydig system. Historien eller tiden kan sees på som en trussel mot denne makten fordi den introduserer en grad av temporal ubestemthet. Taktikker, på den annen side, er stykket ut, skjulte, flyktige og

improviserte, som svar på de konkrete behov som springer ut av situasjonen man befinner seg i. Taktikkene skal gjøre "the weaker appear stronger". Dette er en motmakt i kraft av den måten de maktesløse utnytter rommet på. De viser sin makt ved å utnytte systemet, f.eks. som konsumenter, men på uforutsigelige, improviserte måter. Selv om de er underkastet strategien eller de eksisterende maktstrukturene, finner de maktesløse snarveier, eller knep som Certeau kaller det.

Makten konstruerer rommet, mens de maktesløse finner sin makt i det de utnytter tiden. De temporale disposisjonene spiller en mye større rolle. Makten har ikke makt over tiden. Makten definerer rommet, men de maktesløse endrer på disse spatiale disposisjonene. Man kan omdefinere maktens rom, men det tar tid. Over tid kommer makten til kort. Det er en form for revolusjon i det små. Vi har en motmakt i kraft av den måten vi utnytter rommet på som er uforutsigbar for makthaveren. Vi improviser. De vilkårlige singularitetene er som de maktesløse hos Certeau:

always on the watch for opportunities that may be seized 'on the wing'. Whatever it wins, it does not keep. It must constantly manipulate events in order to turn them into 'opportunities'. The weak must continually turn to their own ends forces alien to them (Certeau 2011 s. xix).

Power vs. potentiality

Tiqquns skille mellom "power" og "potentiality" kan sies å henge sammen med Certeaus skille mellom strategier og taktikker: "To put a power into action" kan sees på som en strategi, mens "to enjoy the circulation of my potentiality" er en taktikk. Strategiene forsøker, som vi husker, å få kontroll over et bestemt rom som tjener som "hjemmebane" for utøvelsen av makt, mens taktikkene er improviserte, som svar på de konkrete behov som springer ut av situasjonen man befinner seg i. Taktikkene preges på denne måten alltid av muligheter og potensialitet: "More than putting a power into action, I enjoy the circulation of my potentiality"(Tiqqun 2010 s. 207).

Certeau spiller på ordet proper, eiendom, privat eiendomsrett. Rommet som makten styrer blir styrt som en eiendom eller "hjemmebane". De maktesløse er hele tiden på

”utebane”. De er henvist til mellomrommene – hele tiden jaget fra eiendom til eiendom: ”It has at its disposal no base where it can capitalize on its advantages, prepare its expansions, and secure independence with respect to circumstances. The 'proper' is a victory of space over time. On the contrary, because it does not have a place, a tactic depends on time”(Certeau 2011 s. xix). Makten har altså ikke makt over tiden. Over tid kommer makten til kort. Disse taktikkene som vi praktiserer i mellomrommene utfordrer vår taktiske oppfinnsomhet. ”Hvilken-som-helst singularitetens” politikk kan på denne måten sies å være en motmakt i kraft av den måten de virkårlige singularitetene utnytter rommet på.

Men er Ungpiken en del av ”hvilken-som-helst singularitetens” politikk? Som vi har sett i det foregående er Ungpiken altså blitt berøvet sin subjektstatus. Hun er fremmedgjort og står uten mulighet til å handle aktivt. Hvordan kan hun revolusjonere som objekt? Hvordan kommer man fra den ene subjektposisjonen til den andre?

Menneskestreiken

Menneskestreiken (la grève humaine) er det punktet hvor subjektet, slik det er konstituert innenfor kapitalen, opphører å fungere. Denne streiken utvikles blant annet i artikkelen ”Comment faire”, som et motsvar til Lenins ”Hva må gjøres”:

Behind the question What is to be done? was the myth of the general strike.

Answering the question How is it to be done? is the practice of the HUMAN STRIKE.

The general strike says that operations are limited in space and time, a piecemeal alienation, thanks to a recognizable, and therefore defeatable, enemy.

The human strike is the strike that, whenever THEY Expect this or that predictable reaction,

some contrite or indignant tone,
PREFERS NOT TO.
Slips away from the apparatus. Saturates it, or
blows it away.
Gets ahold of itself, preferring
something else.

A new Luddism must be invented, a Luddism
against the human gears
that turn the wheels of Capital.

Today, the human strike means
refusing to play the role of victim.
Attacking it (Tiqqun 2010 s. 220-223).

Tiqqun skiller i passasjen ovenfor mellom 'generalstreik' som er pragmatisk-praktisk, og 'menneskestreiken' som er avvisning av praktisk handling. Taktikken er altså ikke Å GJØRE NOE, men Å GJØRE IKKE NOE. Hva kan konsekvensene av en slik taktikk være?

Etter det jeg kan se er Tiqquns menneskestreik altså en Bartleby-lignende vegring som kan betraktes som et motsvar til subjektivitetens reproduksjon innenfor den avanserte kapitalismen. Bartlebys kraft ligger i det å ikke handle som motsetning til avmakten å tvinges til å handle. På samme vis svarer ikke-subjektet i menneskestreiken alle forespørsler med: "Jeg vil helst ikke". Denne handlingsvegringen hviler på avstanden mellom å være stand til og å foretrekke ikke å gjøre det. Nøkkelen til denne negasjonen er altså å bli inoperativ eller inaktiv i en handlingsvegring som setter seg selv på spill og som oppløser avmakten som ligger i tvangen til å handle og tvangen til å være et bestemt subjekt.

I menneskestreiken går Tiqqun så langt som å valorisere en diffus illegalisme som en av de eneste koherente strategier mot kapitalismen. "Annihilating this nothingness is hardly a sad task" (The Invisible Committee 2009 s. 112), skriver forfatterne. Det er gjennom å utrykke denne passive motstanden at hvilken-som-helst singularitetens

politikk oppnår mye av sin negative kraft – altså ved å valorisere negativitet og dysfunksjon. En slik handlingsvegring viser seg gjennom subjektets forfall på forskjellige hverdagslige måter: sabotasje, depresjon, tyveri, og andre former for – noen ganger ufrivillig – vegring (Cunningham 2011 s. 119). Tyven kan for eksempel gjøre varesirkulasjonen uvirksom gjennom tyveri. Tiqquns prosjekt er å finne det punktet hvor passivitet blir aktivitet.

Men hvilken funksjon har Ungpiken i Tiqquns menneskestreik? "It is only in her suffering that the Young-Girl is lovable. There is, evidently, a subversive power in trauma" (2012 s. 135). Slik blir Ungpikens dysfunksjon kanskje et uttrykk for motstand for Tiqqun. Dette er en slags ufrivillig vegring eller et opprør som oppstår på grunn av behov, i motsetning til at motstanden blir filtrert gjennom åpenlyst revolusjonære aktivister eller organisasjoner.

Ungpiken er altså blitt berøvet sin subjektstatus og blitt et salgbart objekt. Hun kan ikke revolusjonere som et objekt, men hun kan altså gjøre motstand i form av streik eller vegring. Men hvorfor skal hun streike? Ser Tiqqun for seg et alternativt regime bakenfor steiken?

HOW IS IT TO BE DONE? Not What is to be done? How to? A question of means.
Not a question of goals, or objectives,
of what there is to do, strategically, in the absolute.
A question of what one can do, tactically, in a situation,
and of the acquisition of this power (Tiqqun 2010 s. 209).

Her ligger et eksplisitt Certeau-sitat i sondringen mellom strategi og taktikk. Hva ligger i forskjellen mellom det som SKAL gjøres og det man KAN gjøre?

Certeau er i likhet med Tiqqun skeptisk til en total "emancipation of cultures, a finally liberated outpouring, an unchained spontaneity to result from a political critique" (2011 s. 136) Mulighetene for forandring kan ikke bestemmes på forhånd gjennom teoretisk eller ideologisk kritikk. En forståelse av grensene og mulighetene for endring kan bare komme ut av direkte erfaring og gjennom de konkrete mulighetene som er tilgjengelige

for oss på et bestemt tidspunkt. Tiqqun ser også ut til å mene at mulighetene for forandring må komme ut av de konkrete behov som springer ut av situasjonen man befinner seg i: "A question of what one can do, tactically, in a situation, and of the acquisition of this power "(Tiqqun 2010 s. 209).

Det er altså gjennom menneskestreiken og handlingsvegringen at hvilken-som-helst singularitetens politikk oppnår sin negative kraft. Gjennom en form for passiv motstand avviser Tiqqun all praktisk handling. Men hvorfor mener Tiqqun at veien ut må ende her? Certeaus forståelse av handlingsrom og motstand gir imidlertid et alternativ til Tiqquns menneskestreik. De maktesløse hos Certeau viser sin makt ved å utnytte systemet, for eksempel som konsumenter, men på uforutsigelige, improviserte måter snarere enn ved å nekte å handle slik Tiqquns ikke-subjekter i menneskestreiken. Vi er underkastet strategien, men selv når vi er underkastet, har vi en mulighet til å handle taktisk. De maktesløses taktikker er ikke revolusjonære, de opererer fremdeles innenfor den strategien som makthavere har demonstrert, men den kan kanskje likevel kalles en motmakt. I stedet for å gjøre varesirkulasjonen uvirksom gjennom tyveri, kan man for eksempel tre ut av varekretsløpet gjennom å nekte å være konsument.

Som vi husker fra formuleringen av hvilken-som-helst singularitetenes politikk handler det om å løse opp: "these spaces where an action is no longer assignable to any given body." Er det mulig å forestille seg at de vilkårlige singularitetene ikke gjør seg uvirksomme gjennom illegalisme, men at de på tross av sitt svært begrensede handlingsrom kan vise sin makt ved å utnytte som Tiqqun selv skriver, de "nocturnal spaces, where we can meet up beyond our predicates"? At de kan utnytte ressursene som er tilgjengelige for dem på uforutsigelige og improviserte måter og dermed gå fra avmektig til makt. Kan vi forestille oss denne formen for organisering av Ungpikene? Som alternativ til Tiqquns menneskestreik?

Så hvordan kan Ungpiken bli et menneske igjen? "What remains of her humanity is not only what she lacks in commodity perfection; it is also the cause of all her suffering. It is this remaining humanity, therefore, that she must eradicate", skriver Tiqqun.

Tilsynelatende har Ungpiken en liten rest av menneskelighet igjen. Hun er altså ikke totalt fremmedgjort. Kanskje det er her hennes mulighet ligger? Kanskje det likevel finnes en vei ut av fremmedgjøringen og inn i egentligheten?

8 Sammenfatning

Mitt hovedkorpus for denne avhandlingen har vært *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012), opprinnelig utgitt i 1999, mens *The Coming Insurrection* (2009) og *Introduction to Civil War* (2010) har vært gjenstand for mindre analyser.

Som vi har sett i de foregående kapitlene tegner Tiqqun et bilde av vår tid som en syk tid. Den karakteriseres av en tynnslitt sosialitet og tomme subjekter, og forsøkene på å fylle hullet forsterker bare fremmedgjøringen når de tomme subjektene søker tilflukt i en uendelig rekke av forgjengelige identiteter. Et av disse ikke-subjektene er Ungpiken. Som begrepsskikkelse er hun en personifisering av senkapitalismens tømte subjekt. Gjennom Ungpiken vil forfatterne vise oss hvordan subjektene blir henvist til å spille bestemte roller i et varesamfunn som objektiverer både dem selv og deres omverden. Skuespillsamfunnet, et begrep Tiqqun har hentet hos Guy Debord, tvinger Ungpiken til å spille en rolle som er definert av hennes predikater, altså ytre bestemmelser uten indre substans. Ungpiken er "the sovereign subject of her own reification". Hun er altså et subjekt som frembringer seg selv som objekt. Den eneste aktiviteten som tilskrives Ungpiken, er hennes forsøk på å gjøre seg til objekt. Ungpiken er resultatet av et omfattende arbeid som stammer fra historiske og økonomiske prosesser utenfor henne, men også fra hennes arbeid på seg selv – og hennes arbeid på seg selv utløses alltid av krav og omstendigheter som hun er gjenstand for. For Tiqqun er Ungpiken maktens subjekt – hun blir et objekt og utvikler sin identitet gjennom maktens kategorier. Undertrykkelsen er en effekt av et system som den undertrykte selv tar del i. Det er altså i diskursene denne undertrykkelsen finner sted.

Min motivasjon med denne avhandlingen har vært å kritisk analysere Tiqquns subjektbegrep slik Tiqqun artikuleres gjennom begrepsskikkelsen Ungpiken. Deres tekster og begrepsskikkelse tar opp og stiller oss overfor store spørsmål og utfordringer som har dannet grunnlaget for avhandlingens problemstilling: Er Ungpiken et subjekt? Hvis Tiqqun lykkes i å vise at Ungpiken er tom, hva er hun isteden? Hvor mye er hun underkastet, og hvor mye er hun aktør? Hvilken rolle tildeler Tiqqun subjektet i overskridelsen av kapitalismen? Hvilke aktører og hvilken form for aksjon forestiller

forfatterne seg når senkapitalismen har dekonstruert det klassiske subjektet? I det følgende skal jeg vise hvordan avhandlingens partikulærere analyser er knyttet til problemstillingen.

I kapittel 4 "Ungpiken og man-et" har jeg gjort rede for subjektets ontologiske status. Jeg har forsøkt å identifisere de filosofiske grunnlagsproblemene vi står overfor ved å lese Ungpiken opp mot Heideggers begrep om man-et og hans uegentlige væremåter. Tiqquns Ungpике står både i kontrast til den kartesianske forståelsen av subjektet som en selvtilstrekkelig, selvreflekterende substans eller en apriori form for subjekt, men også i kontrast til subjektet forstått som et ansvarlig og handlende subjekt. Tiqquns forståelse av subjektet synes imidlertid å stemme overens med ordets etymologiske betydning «det eller den som er underkastet», særlig under en overmakt, for eksempel som borger under statsmakten, jf. fransk «sujet» og «assujettir». Ungpiken er underkastet alt det som former oss. Hun har ikke lenger noe forhold til seg selv. Hun er fremmedgjort for sin egen væren. "Samfunnet" har allerede avgjort hennes valgmuligheter og fraskriver henne ansvaret for sin egen eksistens. Disse måtene å forholde seg på er det Heidegger kaller uegentlige væremåter, og som han mener kjennetegner man-et. Avslutningsvis stiller jeg spørsmål ved om Tiqquns tilsynelatende uttømte Ungpике er det samme som et sosialt konstruert subjekt. Hva er det tomme subjektets motsetning? Ønsker forfatterne seg tilbake til en permanent identitet? Eller er det tomme subjektets motsetning snarere det å være i utkastet – altså i en stadig prosess av tilblivelse? Hva sitter vi igjen med når det klassiske subjektet er dekonstruert?

I kapittel 5 "Ungpiken. Begrepsskikkelsens praksis" undersøker jeg Ungpikens handlingsmuligheter eller handlingsrom. Hvor mye handler hun og hvor mye handler hun ikke? Hvor mye er hun underkastet, og hvor mye er hun kanskje likevel en slags aktør? Hva betyr det for henne i hennes hverdag? Jeg spør om Tiqqun utelukker en mellomposisjon hvor subjektet verken er rent passivt eller rent aktivt. Det kan virke som om den eneste aktivitet som tilskrives Ungpiken er hennes forsøk på gjøre seg til et objekt. Men kan man ikke si at det ligger en ressurs, en vilje, i arbeidet med selvet, i selvets bearbeidelse av seg selv? I prosessen der subjektet selv bidrar til nedbyggingen

av en egen identitet og som dermed kan sies å romme en viss grad av aktivitet? Arbeidet på og med selvet lar seg ikke redusere til ren underkastelse, det rommer alltid en motmakt. Hvordan kan Ungpiken være totalt underkastet når hun samtidig selv arbeider på sin egen underkastelse? Bearbeidelsen av selvet innebærer alltid et element av autonomi, samtidig som at de eksisterende maktstrukturene både disiplinere og kontrollerer oss på måter som privilegerer enkelte fortellinger, sannheter, egenskaper og verdier fremfor andre. Etter det jeg kan se, er Tiqquns dikotomiske analyse inadekvat eller selvmotsigende.

I kapittel 6 "Kopula-koblingen, tredjepersonsperspektivet og den poetiske språkfunksjonen" har jeg undersøkt hvordan Ungpiken blir bestemt diskursivt, Tiqquns litterærestetiske form og den kunstneriske tekstens struktur. Jeg tok utgangspunkt i kopula-koblingen og tredjepersonsperspektivet og identifiserte Tiqquns kopula-koblinger som den mest karakteristiske setningskonstruksjonen. Ungpiken blir gjennom kopula-koblingen definert av sine predikater, og aldri på noe tidspunkt får hun fremstå som en autonom bevissthet. Tiqquns tredjepersonsperspektiv reduserer henne til det stumme objektet. Fordi ungpiken ikke gis noen egen stemme er Tiqquns beskrivelser av ungpiken i seg selv et ekstremt uttrykk for en monologisk diskurs. På det substansielle nivået i Tiqquns tekst er altså den eneste aktivitet som tilskrives Ungpiken, hennes forsøk på å gjøre seg til objekt. Samtidig blir hun formelt gjennom Tiqquns kopula-relasjon definert som de predikater hun blir tildelt. Ungpiken kan dermed sies å være undertrykket både på substansielt nivå og på formnivå. Når Ungpiken ikke selv får komme til orde, er det vanskelig å vite hvordan hun opplever å være i verden.

Videre så jeg på tekstens litterære struktur og dens potensial for overskridelse. Tiqqun benytter seg av det vi kan kalle en ikke-problematiserende og monologiserende språkbruk, men på samme tid kan forfatterens formspråk sies å være karakterisert av en slags estetisk aktivisme som har som mål å overskride denne monologiserende språkbruken. Tiqquns insisterende definisjoner av Ungpiken kan leses som en form for taktisk détournement. Détournement består i å forvrengte estetiske artefakter ved å rive dem ut fra sin kontekst og sette dem inn i en ny. Det dreier seg altså om å tilegne seg allerede eksisterende bilder eller teknikker og bruke dem til andre formål. Ved ta i bruk

disse kopula-koblingene vil Tiqqun vise oss hvordan subjektene blir henviset til å spille bestemte roller i en samfunnsorden som objektiverer både dem selv og deres omverden. Slike falske talehandlinger kan momentant forstyrre eller utfordre den illusjon om naturlighet som skuespillsamfunnet skaper. Avslutningsvis spør jeg om Tiqquns estetiske praksis kan betraktes som subversiv. Kan en rent estetisk praksis beskytte seg mot "kapitalismens absorbering", og hvis den ikke kan det, kan den da kalles subversiv? Hva er det den velter om? Dette gir ikke Tiqqun noe tilfredsstillende svar på.

I kapittel 7 "Subjektet og dets politiske bestemmelse" så jeg på hvilken rolle Tiqqun tildeler subjektet i overskridelsen av kapitalismen. I *Introduction to civil war* under kapitlet "How is it to be done?" kunngjør Tiqqun det som kan se ut som et botemiddel i form av menneskestreik, borgerkrig og kommunisme. I de foregående kapitlene har vi sett at forfatterne frakjenner subjektet det initiativet som skal til for å skape en endring. Hvordan ser Tiqqun for seg at det tomme subjektet kan sette i gang en verdensrevolusjon? Hvilke aktører og hvilken form for aksjon forestiller Tiqqun seg hvis senkapitalismen har dekonstruert det klassiske subjektet?

I Tiqquns optikk tvinger skuespillsamfunnet subjektene til å spille bestemte klart definerte roller, som krever av dem at de er tro sine predikater. Disse forgjengelige og varegjorte subjektivitetsformene blir reproduisert innenfor det kapitalistiske systemet. Forfatterne ser for seg at det de kaller hvilke-som-helst-singulariteter (whatever singularities) kan fungere som en immanent negasjon av kapitalismen. Hvilke-som-helst-singularitetenes revolusjonære styrke ligger i å nekte å koincidere med sine predikater. Å være anonym og undefinerbar er, ifølge Tiqqun, å avvise maktens identifikasjonslogikk.

Videre formulerer Tiqqun de virkårlige singularitetenes politikk. Dette er en livspraksis som ikke sikter mot fullendelse, men som preges av muligheter og potensialitet. En livspraksis som alltid bevarer karakteren av en mulighet og som ikke er knyttet til å være et bestemt subjekt. For Tiqqun ligger vårt revolusjonære potensial i "the unpredictable flow of my becomings." Hvilke-som-helst-singularitetene befinner seg alltid i en prosess av tilblivelse. De er komplekse og i stadig forandring. Slike provisoriske singulariteter er

vanskelige å kontrollere, og det er her de henter mye av sin politiske kraft. De skaper og omdanner seg selv, hvilket også betyr at de skaper nye former for handling, nye måter å ta ordet på, nye former for organisering. Videre spør jeg om Ungpiken kan betraktes som en del av "hvilken-som-helst- singularitetens" politikk. Fordi Ungpiken har blitt berøvet sin subjektstatus er hun fremmedgjort og står uten mulighet til å handle aktivt. Det er derfor vanskelig å se for seg hvordan hun som objekt kan revolusjonere, og også hvordan man kommer fra den ene subjektposisjonen til den andre.

Menneskestreiken er Tiqquns motsvar til reproduksjonen av de varegjorte subjektivitetsformene innenfor det kapitalistiske systemet. Denne streiken er en Bartleby-lignende vegring og vegringskraft ligger i det å ikke handle – i motsetning til avmakten i å tvinges til å handle. I menneskestreiken går Tiqqun så langt som å valorisere illegalisme som en av de eneste koherente strategier mot kapitalismen. Ved å valorisere negativitet og dysfunksjon oppnår altså hvilken-som-helst-singularitetens politikk mye av sin negative kraft –gjennom handlingsvegring. En slik passiv motstand blir synlig gjennom subjektets forfall på hverdagslige måter: sabotasje, depresjon, tyveri, og andre former for – noen ganger ufrivillig – vegring. Tiqquns prosjekt er altså å finne der passivitet blir aktivitet.

Slik blir Ungpikens dysfunksjon kanskje et uttrykk for motstand for Tiqqun. Dette er en slags ufrivillig vegring eller et opprør som oppstår på grunn av behov. Men hvorfor mener Tiqqun at veien ut må ende i menneskestreik og Bartlebyvering?. Avslutningsvis trekker jeg frem Certeaus forståelse av handlingsrom og motstand som alternativ til Tiqquns menneskestreik. De maktesløse hos Certeau viser sin makt ved å utnytte systemet, for eksempel som konsumenter, men på uforutsigelige, improviserte måter snarere enn ved å nekte å handle slik Tiqquns ikke-subjekter i menneskestreiken. Vi er underkastet strategien, men selv når vi er underkastet har vi en mulighet til å handle taktisk. De maktesløses taktikker er ikke revolusjonære, de opererer fremdeles innenfor den strategien som makthavere har demonstrert. De utgjør altså ikke subversivt potensial, men de kan kanskje likevel kalles en motmakt. Jeg spør om det er mulig å forestille seg at de vilkårlige singularitetene ikke avviser all praktisk handling gjennom illegalisme eller dysfunksjon, men at de på tross av sitt svært begrensede handlingsrom

kan vise sin makt ved å utnytte ressursene som er tilgjengelige for dem på uforutsigelige og improviserte måter og dermed gå fra avmektig til makt.

I de siste kapitlene av *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl* (2012) gir Tiqqun imidlertid uttrykk for at det likevel finnes en rest av menneskelighet igjen i Ungpiken. Hun er altså ikke totalt fremmedgjort. Kanskje det likevel finnes en vei ut av fremmedgjøringen og inn i egentligheten? Kanskje det er her hennes mulighet til å bli et menneske igjen ligger?

Med utgangspunkt i Tiqquns tekstlige produksjon og begrepskikkelsen Ungpiken har jeg med denne avhandlingen ønsket å å sette ord på sentrale problemstillinger knyttet til subjektet og dets handlingsrom i vårt senkapitalistiske varesamfunn. Viktigere enn å lage generaliserende modeller har det vært å stille Tiqquns tekster spørsmål som tvinger oss ut av komfortsonen. På et overordnet nivå inviterer deres tekster leseren til å ta stilling til hvem vi (tror vi) er. Er vi oss selv? Er vi i endring?

Referanser/litteraturliste

Alvesson, M., & Skoldberg, K. (2009). *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research*. London: SAGE.

Andersen, Per Thomas. 2012. *Norsk litteraturhistorie* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Bakhtin, M. (1991). *Dostojevskijs poetik* (oversatt av Fyhr, L og Öberg, J.). Gøteborg: Daidalos

Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoyesky's Poetics* (redigert og oversatt av Caryl Emerson). Minneapolis: University of Minnesota.

Bolt, M. (2004). *Den sidste avantgarde. Situationistisk Internationale hinsides kunst og politik*. København: Forlaget politisk revy.

Bonnett, A. (1999). Situationist strategies and mutant technologies. *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*, 4(2), s. 25–32.

Bourdieu, P. (1996). *Symbolisk makt* (oversatt av Annick Prieur). Oslo: Pax forlag.

Certeau, M. de (2011). *The Practice of Everyday Life* (oversatt av Steven Rendall, 3. utg.). Berkeley: University of California Press.

Cunningham, J. (2011) Uvirksom forløsning. Agamben, Tiqqun og 'hvilkensom-helst' kommunisme. *Agora* (4). Oslo: Aschehoug forlag, s. 103–126.

Debord, G. (2006). *Society of the Spectacle* (Oversatt av Ken Knabb). London: RebelPress.

Deleuze, G. (1998). Having an Idea in Cinema. (Oversatt av Eleanor Kaufman). I E. Kaufman og K. J. Heller (red.), *G. Deleuze & Guattari: New Mappings in Politics, philosophy and Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Deleuze, G. (1992). Postscript on the Societies of Control. *October 59*. Massachusetts: MIT Press.

Eliassen, K. O. (2016). *Foucaults begreper*. Oslo: Scandinavian Academic Press.

Evang Reintons, R. (2017) Å tenke dikterisk. Om lesning og skriving hos Walter Benjamin. *Agora (2-3)*, Oslo: Aschehoug forlag.

Foucault, M. (1982). The Subject and Power (oversatt av Leslie Sawyer). *Critical Inquiry 8* (4). Chicago: The University of Chicago Press.

Gadamer, H.-G. (2003). *Truth and method*. New York: Continuum.

Hardt, M. og Negri, A. (2001). *Empire*. Cambridge og London: Harvard University Press.

Heidegger, M. (2007). *Væren og tid* (oversatt av Lars Holm Hansen). Oslo: De norske boklubbene.

Jakobsen, J. (2014). *Bidrag til kritik af den politiske vidensøkonomi*. København: Forlaget Nebula.

Lazzarato, M. (1996). Immaterial Labor (oversatt av Paul Colilli og Ed Emery). I M. Hardt og P. Virno (red.), *Radical Thought in Italy*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Lotman, Y. (1990). *Universe of the Mind. A Semiotic Theory of Culture* (oversatt av Ann Shukman). New York: I.B. Tauris & Co Ltd.

Marcuse, H. (2002) [1964]. *One-Dimensional Man*. London og New York: Routledge.

Marcuse, Herbert. (1970) [1965]. Repressiv toleranse (oversatt av IdaLou Krogvig). I *Om toleranse. En kritikk av den rene toleranse*. Oslo: Pax forlag.

Marcus, Greil. (1990) [1989]. *Lipstick Traces. A Secret History of the Twentieth Century*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Nalivaika, I., B. Tin, M. (2014). *Phenomenology of the Everyday*. Oslo: Novus press.

Plant, S. (1992). *The Most Radical Gesture: The Situationist International in a Postmodern Age*. New York: Routledge.

Reines, A. (2012). Translator's note. 2012. Lastet ned på:

https://www.canopycanopycanopy.com/contents/preliminary_materials_for_a_theory_of_the_young_girl

Sørensen, A. S., Høystad, O.-M., Bjurström, E. og Vike, H. (2008). *Nye kulturstudier*. Fagernes: Spartacus Forlag.

Tiqqun. (2010). *Introduction to Civil War* (Oversatt av Alexander R. Galloway & Jason E. Smith). Los Angeles: Semiotext(e).

The Invisible Committee. (2009). *The Coming Insurrection*. Los Angeles: Semiotext(e).

Tiqqun. (2012). *Preliminary Materials for a Theory of the Young-Girl*. Los Angeles: Semiotext(e).